

Мая - peegel.

Ревель.

Печатано въ типографіи Авг. Миввица.

1896.

Johannes Tomerius
ja

Maria Magdalena Codenberg
laulatud

Kuusalus 12te Märtsil

1900

Maja peegel.

Kahaksa kõnet

ristiinimese majaelust

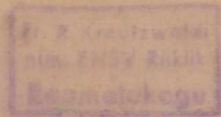
pidanud

F. Hörjhelmann,

Tartu professor ja Univeršitedi õpetaja.

Viies täiendatud trükk.

Ревель, 1896.

Печатано въ типографіи Авг. Миквица.

Къ напечатанію сего со стороны С.-Петербургской
Евангелическо-Лютеранской Консисторіи препятствій не
имѣется.

С.-Петербургъ, 24 Января 1890 г.

Вице-Президентъ К. Лаландъ.

№ 219.

Секр. А. Самсонъ.

Дозволено цензурою. Юрьевъ, 25 Іюля 1896.

Eeskõne kolmandamale trükile.

Kaks korda on need kõned niisamuti, kuidas neid Wiljandi koguduse ees peeti, rahwale wäljaantud. Kolmandamat trükki walmistades, olen ma kaks kõnet juure lisanud, mis laste kaswatamisest laiemat õpetust annawad. Majade kõige kallim wara on lapsed. Ja lapsed on „Jehowa pärisosa.“ Kes oma lapsi Jumalale hoiab ja neid tema manitsemises ja karistamises kaswatab, see parandab ja kaswatab kõik oma rahwa elu. Meljas käsk on wanemate ja laste kohta esimene käsk, kel tõutus antud. Jumal kinnitagu seda käsku ja täitku seda tõutust meie rahwa seas!

Selle palwe ja soowimisega saadan ma oma raamatukest uueste wälja. Ma annan teda Jumala hooleks ja pakun tema läbi kõigile kätt, kes tunnewad, mis meie rahwa õigeks rahuks ja õnneks tarwis läheb. Ehitage omad majad Jumala sõna kalju peale, siis nemad jääwad ka

tormilisel ajal seisma. Kinnitage neilsinatsil kuu-
satuse päivil oma laste seas Jumala kartust
ja usku, siis Jumala kartus kasvatab kõik tar-
kust ja Jumala õnnistus saadab kõik õnne.

Tartus, paastu-kuus 1883.

F. Hirschelmann.

I.

Majaisade fohus.

Kui igauks teeb oma tööd,
Siis on kõik asjad majas head.

Nõnda tunnistab meie usuisa Luterus. Ja tema tunnistus on õige. Et nüüd ka meie seas majas asjad ja majaelu parandub saaks ja heaste käiks, tahame korda mööda seletada, mis igauhe majaliikme fohus on, et igauks tunneks, mis Jumal tema käest nõuab ja mil wiisil ta Jumala tahtmist wõib teha.

Ülem amet majas on majaisade amet.

Sellepärast tahame ka kõige esiteks teie ametist, armsad wennad, rääkida, keda Jumalast majaisadeks ja perewanemateks kutsutud on.

Mis amet see nüüd on, mis Jumal seega teie kätte on uskunud?

Waadake, kõik maailm on Jumala suur maja ja tema see majaisa.

Selle suure maja sees on hulk weiksemaid majasid, ja kõik nende pere on Jumala rahwas, kõik Jumalast loodud, kõik Jeesuse Kristuse were läbi lunastud — kõik õnnistusele kutsutud.

Ja waata, nende hingede juhatajaks olete teie, mu sõbrad, säätnud, igauks omal kohal ja

omas majas. Jumal on neid teie hooleks annud, et teie neid tema nimel ja tema wäes peate hoidma, saatma, nende üle walwama, nende eest kostma.

Esiteks on teie hooleks antud teie naesed. Kui teid Jumala altari ees sai paari pandud, siis saite teie nende peaks säätud otse kui Kristus koguduse pea on. Siis sai igauhele teie seast ööldud: Sina, mees, sa ei kosta mitte enam üksnes isieneese eest, waid ka oma naese eest. Sina pead temale juhatajaks ja eesmärgiks olema elutee peal. Pöörad sina oma südant Jumalast ära ja omad jalad õiguse ja õnnistuse tee pealt kõrwale, siis lähed sa ise hukka, aga sa saadad ka oma naese hinge hukatuse sisse. Oled sina temale kuusajaks ja annab tema ennast sinu läbi õnnistusest ära pöörda, siis oled sina tema hinge tapja ja korjad kae-wõrra needmist enese peale.

Teiseks on Jumal teie hooleks annud teie lapsi. Püha ristmise läbi on nemad Jumala lapsiks wastu wõetud ja tema on neid nüüd teie kae alla pannud, et teie neid temale peate kaswatama ja hoidma. Teie suu peab neid õpetama, teie käsi neid juhutama, teie film nende üle walwama. Teie wastate ja kostate ka nende hingede eest. Teie tunnete ometi Jumala ähwardamise sõna, kui ta ütleb: „Kes pahandab üht neistsinatsist pisukesist,“ see on, kes neid keelab Jeesuse juure tulemast ja tema

hisse jäämast, „sellele oleks parem, et westikiwi tema kaela peaks pandama ja teda ära uputatama sügawama mere kohta.“ Teie teate ka, mis Issand ühest puust ütleb, mis ise wilja ei kanna ja ka noori wõlukesi oma ümber ära warjab, et Jumala walgus nende peale ei wõi paista. Ta ütleb: „Kaiu teda maha, mis ta ka maad rifub?“

Miisamuti on teie hooleks antud teie pere. Teie teenrid, poisid, tüdrukud peavad teid Jumala käsü järele kui majaisad auustama ja teie sõna kuulma. Teie peate aga ka neile kui majaisad isalikku armastust ja truust ülesnäitama. Mis teie kohus oma laste vastu on, see on teie kohus ka pere vastu. Teie tunnete ka Jumala sõna, mis ka nende kohta ütleb, kes sääatud on, teiste üle walwama ja teisi juhata. Ta ütleb nõnda: Kui ma õela vastu ütlen: Sa õel pead surema; ja sina ei räägi mitte, et sa seda õelat wõtaksid manitseda, et ta pööraks oma tee pealt, siis peab see õel oma ülekohtu pärast surema, aga tema werd tahan ma sinu käest pärvida.“ Ja see sõna peab ka iga majaisa juures tõeks saama, kes mitte hoolt ei kanna nende hingede eest, kelle peaks teda on sääatud.

Nõnda teie näete siis, armsad wennad, mis suurt püha ametit Jumal meie majaisade kätte on annud. Meie oleme tuhk ja põrm, waesed patused inimesed, aga selle ametiga on

Jumal meile krooni pähe ja auukuube selga pannud, et meie tema nimel peame isad ja pead olema nende majade üle, mis ta meie kätte on uskunud.

Uga niisama suur, kui meie amet, on ka meie vastamine. Kellel palju on antud, nende käest ka palju küsitakse.

Mis lugu on nüüd meie majaeluga ja abieluga, meie lapselaskwatamise ja pere üle walitsemisega?

Meie oleme ristiinimesed. Meie suur, püha ja armuline majaisa ei ole ühtigi tegemata jätnud, oma peret siin maa peal oma käsuga ja armusääduse läbi omaks pühaks rahwaks walmistada. Ta on meid oma Poja were läbi lunastanud, wee ja Waimu läbi uueste sünnitanud, oma sõnaga walgustanud, oma armu tööga enesele kaskwatanud. Ta on meie abielu õnnistanud, meie lapsi omaks lapsiks wastuwõtnud, meie noortrahwast õpetanud, meid kõiki kui hea karjane hoidnud. Seda mööda peaksiime arwama, et kõik asjad meie seas heasti oleksid; sest et Jumal kõik on teinud meie elu walgustamiseks ja pühitsemiseks. Uga tema õnnistuse nõuud ei wõi meie juures tõeks saada ja tema armu teud wilja kanda, kui meie omalt poolt ja iseäranis meie, tema alamad majaisad, ise enestes ja oma majades tema Waimu walitfusele maad ei anna. Kuidas on nüüd sellepoolest meiega lugu?

Nende wiljast peate teie neid tundma, ütleb Issand. Kui palju abielusid on nüüd meie seas, kus mees tõeste naese pea on Kristuse sees, kus Kristuse armastus meest ja naest ühendab, kus rahu nende seas walitseb, nõnda et nemad surmatunnil teine teise vastu wõiwad öölda: „Sa oled mulle elu rõõmuks ja õnnistuseks olnud, kõik need aastad, mis ühes oleme elanud,“ et nad wõiwad tunnistada: „Ei ükski ei ole teisele paha sõna annud ehk kui mõni pahandus on juhtunud, siis ei ole päew ometi looja läinud meie wihastamise üle?“

Ehk kui palju lapsi on meie seas, kes õige sõnakuulmise, armastuse ja auustamisega oma wanematele kõik seda waewa ära tasuwad, mis nemad laste pärast näinud? Jäa teeb tööd pale higi sees, et ta neile toidust ja riidet muretseks, neid kaswataks, koolitaks, ta näeb waewa ja piina, et ta neile midagi päranduseks jätaks — ja emal on muret ja tööd, tallitust ja walmistamist ööd ja päewad. Aga mis on nende palk?! Ehk mis lugu on meie noore rahawaga? Kas nad hoiawad ennast õiguse, puhtuse ja alanduse tee peal? Kas nad kuulewad nende sõna ja heidawad ennast nende walitsuse alla armastuse ja auustamisega, kelle katuse all nad elawad, kelle laua taga nad sööwad, kelle sõna ja juhutamise alla neid Jumal on säädnud?

Armsad sõbrad! Wastage isi nende küsimiste peale. Ja kui mina wästan, siis ütelge,

kas see õige on mõi wale! — Eks neid abielusid ei ole küll meie seas, kelle juures pulmad ja esimesed nädalad ainus armastuse aeg on olnud. Siis lähemad südamed tuimaks, külmaks, teine ei hooli teisest enam, kui loom härg, mis teise kõrwas künnab. Unneks on veel arwata, kui rahu ei saa rikutud, kui wiha tuli lahti ei pease, ehk kui ta ka majas põleb, et ta ometi forstnast wälja ei löö ja teiste filma ei paista. Ja eks ka neid abielusid Jumal paraku ei ole, kus üks kisa ja kära, tüli ja riid alati ees ja taga, kus see Jumalast jäätud elu päris põrgueluks muudetud on?

Ja mis sugune on siis meie laste elu? Mis sugune nende tänu, mis sugune wanemate waewa ja kaswatamise palk? Ütelge ise, teie wanemad?

Eks teie palk ei ole sagedaste mure ja filmawesi laste pärast, laitmine ja teutamine laste suust, Jumal paraku, ka siin ja seal hoobid laste käest.

Kas kõik isad ja emad leidwad oma nõdruse päiwil weel maad oma laste katukse all? Ja kui neile weel külleaset antakse, eks nad ei pea sagedaste kerjamise wiisil ja kohtu abiga enestele leima palukest laste laua pealt nõudma, sandi leiba sööma!! Eks ka meie juures see sõna sagedaste tõeks ei lähe: „üks isa kaswatab küll kuus last, aga kuus last ei toida üht isa.“

Ja kui wiimaks weel noore rahwa uhkusest ja roojusest, teendrite hooletusest ja wastupane-

niisest perewanemate juust hakaksime tunnistust nõudma, siis ei jõuaks mist keegi seda ärakuulda.

Ma tean küll ja tänan oma Issandat, et meie seas ka neid majasid ei puudu, kus mehe ja naese armastus kui maja-päike paistab ja wanemate õnnistus laste peale tuleb, kui kaste rohumaa peale, ja lapsed ja teendrid waga ja auusa elu sees elawad, kui õitsewad lilled wälja peal. — Aga kas wõime öelda, et niisugusi majasi rohkestest meie seas oleks?

Ja kust see tuleb?

Seal wastab ehk mõni: „See tuleb sest, et meie ajal perewanematel niipalju muret ja koormat seljas on: Talupidajad peawad ennast ööd ja päewad waewama, et aga rent ehk ostmise kasud makstud, perepalgad muretsetud, lapsed kaswatud ja koolitud saawad. Ja kõrwalistel inimestel on waew ja mure weel kümme kord suurem. Sealt see tuleb, et ülespidamise mure kõik muud äralämmatab, et abiellurahwa armastusel maad ei jää, ja järeleandmine ja rahu kaub. Sestsamast asjast see ka tuleb, et lapsed omad wanemad äraunustawad ja nende kõhud enam ei jõua täita, kui neil enestel juba kari järel on.“ Ehk teine ütleb: „Et wanemad hulkuma saadetakse, on sagedaste nende oma süüd. Miks nad oma maja enneaegu laste kätte annawad, kui nad ise weel jõuawad täieste walitsust pidada. On ohjad kord käest ära antud, siis ole rahul seega, mis sul armust

pakutakse." Ja pere kohta ütleb mõni: „Kes võib neid nüüd enam valitsuse all pidada, kus pere puudus igal pool on. Waemalt kuulamad nad tööpäeval peremehe sõna. Tahad sa neid veel muu ajal seaduse alla heita, hulkumist, koerust, jooksmist keelda, siis oled sa ka teendri-
test ilma.“

Jah! mõni tõetera on ka küll niisuguste sõnade seas. Et peatoiduse mured abielus liiaks ei läheks, pane tähele: „Enne olgu sul teenis-
tus ja koht, kus sa naest võid toita, siis võta naene.“ Ja wanemate kohta on õige: „Ära aja enne kuube seljast maha, kui sa magama heidad — parem on, et sina lastele leiba jagad, kui et sa nende leiba sööd.“ — Ja perewanemate kohta ütleb ju wana Saalomon: „Kes oma sulast noorelt ellaste peab, siis tahab ta wiimaks kui poeg olla,“ ja kui kõik seda õpetust mööda teeksid, oleks ka kõigil sest kasu.

Uga, mu armjad, seda päris juurt, kust paha abielu ja paha laste ja pere kombes wälja-
kaswawad, peame ometi sügawamalt otsima.

Ja kui teie ütlete: See ep see wiga on, et naesed mitte wagad ja alandlikud, et lapsed ja teendrid mitte sõnakuulelikud — siis on sel sõnal jälle suur tõetera sees; sest kes tahab neid süüft lahti mõista ja nende wiga ja puudust kinnikatta? Uga seda teie teate ometi ka: Kus paha wõsa tõuseb, seal tuleb ta enamiste wanast kannust. Teie kaebate naeste, laste ja pere üle.

Oh maadake õiete järele. Eks see paha wili, mis teie neist leiateg, ei ole teie oma külitud ja kaswatud. Kes nõgest kaswatab, see kae kõrwe-
tab. Kes tuult külwab, see tormi leiab.

Ja kui nüüd käsi kipiatab, ja tormi sind raputab, siis üttele: Nüüd õpetab Jumal mind, minu wiljast mind ennast tundma. Siis löö oma wastu rindu ja üttele: Ma olen oma majaisa ametit hooletusega teutanud, ma olen seda kuldkrooni, mis ta mu pähe pannud, roo-
jaga ära määrinud. Ma ei ole mitte õige majai-
sa, majapea, majapreester olnud. Ma ei ole naesele seda pidanud, mis ma laulatamise juures lubasin, ei ole lapsi õiete kaswatanud, kord ellitanud, siis jälle wihale äritanud. Ma ei ole perele mitte õigeks juhatajaks, walitsejaks ja isaks olnud. Koorm ja waew, mis ma nüüd omas majas tunnen, on minu oma hooletuse ja patu palk.

Aga, armsad wennad, katfugem seda asja weel sügawamalt läbi. Kust tuleb siis kõik see rumalus, nõdrus, see kõlwatu lugu, mis enes-
tele süüiks peame arwama? Kust see tuleb ka nende juures, kes tõeste tahaksid õiged majaisad olla ja kõik täita, mis nende ameti ülespida-
miseks tarwis läheb? Mõni püüab küll täielik olla ja täielikumaks saada, aga ta on kui ini-
mene, kes wett tahab saada, aga kaewu suu finni paneb, kes walgust tahab näha, aga küünalt põlema ei süüta.

Ma ütlen julgeste ja tõeste: Ei ükski inimene ei wõi iseenesest seda täita, mis maja- isa kohus on. Kuidas wõib lihalik inimene, kes iseenesest eluteed ei tunne, teist seda teed juhutada? Kuidas wõib see, kes iseenesegi üle ei jõua öiete walwata, teistele kaswatajaks ja walitsejaks olla?

Seda tunnistab ka Jumala sõna selgeste ja täieste. „Kas pime wõib pimedale teed juhutada? Eks nemad mõlemad auku ei lange.“ Ja: „Kui Jehoowa ei ehita koda, siis hoone-ehitajad näewad seal juures waewa ilmaaegu, kui Jehoowa ei hoia linna, siis walwab waht ilmaaegu.“ Ja Jeesus ütles: „Ilma minuta ei wõi teie ühtigi teha.“

Tahad sa nüüd, mu sõber, et su abielu, majaelu, lastekaswamine ja pere üle walitsemine öiete edasi läheb, siis kanna esiteks selle eest hoolt, et su oma süda ja elu uuendud ja pühitse tud saaks, et sina Kristuse usklikeks jüngriks, Jumala lapseks ja püha Waimu templiks saaksid. Oled sa elaw liige oma Õnnistegija ihu küljes, siis — siis üksnes wõid sa ka olla oma naesele ja majale õigeks peaks; oled sa isi oma taewase Isa sõnakuulelik laps, siis wõid sa ka oma lapsi temale kaswutada; oled sa ise p. Waimu templiks saanud, siis wõid sa ka oma maja pühitseda temale püha kojaks. Muud põhja ei ole, mis peale sa oma tööd wõid alustada, muud hallikat, kust sulle ja su majale elu ja pühitsemise wägi tuleb.

Üks on tarwis, armas Jumal,

Seda tundma õpeta!

Nõnda laulab fogudus Kristuse sõnade järele. Ja seda üht, mis tarwis on, et sa Kristuse sees uueks inimeseks saad, seda nõua, seda õpi — see üksnes parandab sind ja su maja elu wigasid.

Tunnete teie seda, usute teie seda, siis võib kõik heaste minna. Ei usu, ei tunne teie seda mitte, ei nõua teie seda, siis tehke mis tahate, siis ei aita, ei mõu, ei maksa midagi, teie ja teie majad lähewad hukka — ja teie käest nõuetakse nende weri, kes teie süü läbi hukka lähewad.

Oh, armsad wennad, ma usun ja loodan kindlaste, et teie mitte iseeneeste, oma naese, laste ja pere kõige tigidamad waenlased ei taha olla, et teie seda abi ja tuge wastuwõtate, mis Jumal teile pakub.

Ja küsid ja nüüd: „Kust saan ma seda üht asja, mis tarwis on, usku, uuendamist, pühitsemise wäge?“ siis on selle peale meile jälle üks selge wastus antud Jumala enese käest, kes ei waleta ega peta.

„Usk tuleb kuulutamisest, aga kuulutamine Jumala sõnast.“

„Meie ei wõi omast meelest ja wäest Jeefuse Kristuse, oma Issanda sisse uskuda, ega tema juure saada, waid püha Waim on meid ewangeliumi läbi kutsunud, oma annetega walgustanud ja õige usu sees pühitsemud ja hoidnud.“

Teie kuulete siin, mis Jumal, meie Issand, ja meie fogudus ühest suust tunnistawad. Usk ja püha Waim tulewad Jumala sõnast.

Küsid sa siis, kust saan ma enesele ja oma majale õiget walgust, uuendamist, pühitsemist? Selle küsimise peale on aga üks ainus vastus: „Sa saad seda Jumala sõnast,“ kell' kõrwad on kuulda, see kuulgu: „Sa saad seda Jumala sõnast!“

Kus Jumala sõna õigel wiisil pruugitakse, seal tuleb meie juure p. Waim, kus p. Waim walitseb, seal on ristiniimese elu, seal oleme meie ja meie pere Jumala rahwas. Kus Jumala sõna ei pruugita, seal ei ole ka p. Waimu, ja kus p. Waimu ei ole, seal ei ole ka ristiniimese elu, seal ei ole meie ega meie pere mitte Jumala rahwas, waid kurati teendrid.

Teie tahate ristiniimesed, tahate Jumala rahwas olla, siis ütlen mina teile Jumala nimel, kelle käest mina ja teie oma ametid oleme saanud: Teie peate omas majades ka Jumala sõna pruukima. Teie peate seda tegema, sest see on Jumala, teie Issanda käsik.

Sest nõnda ütleb Jehoowa: „Need sõnad, mis mina sulle ütlen, peawad su südames olema, ja sa pead neid oma lastele kõwaste kinnitama ja neist rääkima.“ Ja niisamuti ütleb Issand Jeesus: „Katsuge kirjad läbi — need on mis minust tunnistawad,“ ja apostel Paulus: „Kristuse sõna elagu rohkestes teie seas.“ See on siis Jumala selge ja kõwa käsik. Ja kui sa ta sulane oled ja tema sinu Issand, siis pead sa ta käsiku täitma.

Siin ei maksa ei ükski wabandamine: „Ma ei mõista Jumala sõna õiete pruukida, ma ei saa aega, mu pere ei ole seega harjunud, ma häbenen uut wiisi ja seadust omas majas alustada.“ Kõik niisugused wabandamised on tühjajad. Kus himu, armastust, nälga ja jänu Jumala sõna järele on, seal kaunwad kõik wabandamised, — aga kui sul ka seda tundmist ei ole, mis õnnistust Jumala sõna sul saadab, siis pead sa seda ometi pruukima Jumala käsu peale. Ja kui sa seda ei tee ja weel kiitled: „Ma olen Jumala nimel majajäsa ja =pea,“ siis on see wale. Kui sa Jumala käsku ei täida, siis ei seisa sa Jumala, waid oled saadana walitsuse all. Siis ei walitse su majas walgus, waid pimedus, siis ei ole seal p. Waimu ase, waid kurja waimu pesa, siis ei ole seal õnnistuse ega rahupõld, waid wilets waene pimeduse koht, kus patt sigineb ja kaswab. Ja walitsegu ka wits ja kepp, nad ei aita pikemale, kui nahk alles kipitab, uut meelt ei wõi sa witsaga kelle-gile anda.

Seepärast, armsad wennad, halastage oma hingede peale, ja wõtke ette, wõtke kindlaste nõuiks Jumala sõna igas majas truuste pruukida.

Ja küsid sa nüüd: „Kuidas pean ma seda siis ettewõtma, kust otsast kinni hakkama?“ siis tahan ma selle poolest katsuda, teile nõuu anda.

Piibli raamatut eest otsast wiimse otsani ja iga raamatut peatüki peatüki järel ühte järgi

läbilugeda, on küll hea ja tarvilik asi, ja seda tehku igaüks ise oma hinge õpetuseks ja äratamiseks. Koduse Jumala teenistuse pidamiseks on aga parem, wäljawalitsetud tükk wõtta, mis siis igapäewaseks waimulikuks toiduseks saawad ette pandud.

Seaks juhatajaks on meile selle poolest meie uus laulu-raamat. Sealt leiata wiimse lehtede pealt ühe tabelli, kus kiriku aasta järele seatud kirjatükid peatükkide ja salmide numbridega iga päewa tarwis homiku ja õhtu lugemiseks on märgitud ja sinna kõrwa sündsa laulude numbrid laulu-raamatust ülespandud.

Selle juhataja järele wõib nüüd kodune Jumala teenistus mitmel wiisil peetud saada. 225-mast leheküljest saadik on kolm wiisi ülespandud, esimene kõigelühem, teine täielikum, kolmas kõigetäielikum wiis.

Igapäewaseks Jumala teenistuseks saab esimesest pidamise wiisist küll, kui teie aga laupäewa õhtu ehk pühapäewa pärast lõunat üht täielikumat kodust Jumala teenistust peate, iseäranis need, kes sell' päewal mitte ei saa kirikusse minna, siis pruukigu teist ehk kolmandamat wiisi. Need wastulaulud, mis seal ette tulewad, on neist lauludest wõetud, mis teil kirikust ju tutwad on. Ma loodan, et meie ajal, kus nii heasti laulumiihid, kui wastulaulud, juba koolides hoolega õpetakse ja kirikus kõigest kogudusest ilujaste lauldakse, ka teie majades laul-

jatest puudus ei saa olema. — Ja kui ometi mõni maja peaks juhtuma, kus laulmine mitte heaste ei taha korda minna, siis ärge olgu aga mitte laulu tundmise puudus wabandamiseks, kodust Jumala teenistust koguini pidamata jätta. Märgitud laul võib ju ka laulu raamatust loetud saada. Niisamuti võib ka, kui majaija enam ei seleta lugeda, ehk kui ta seda nii heasti ei mõista, kui noorem ja paremine koolitud rahwas, siis, ütlen ma, võib ka, kas wanem poeg, kas mõni teendrite seast isa asemel kirjatükki lugeda. Majaija ise lugegu siis aga Isa meie palwet ja õnnistamise sõnu.

Palju aega ei tarwita niisugune lugemine mitte — iseäranis kui ta esimese lühema wiisi järel saab peetud — nõnda et see kedagi ei wõi keelda, seda ette wõtma. Ja kui ka üks ehk teine pererahwa seast peaks mõnikord tallituse pärast kodust ära olema, siis ärge jätke seepärast lugemist pidamata. Tehke enestele seda kindlaks majasääduseks: Nõnda kui ja igapäew ihule leiba wõtad, nõnda saagu ka hing oma toitu. Ja kui ka hing esiteks seda nälga ei tunne, kui ka mõnikord tuimus ja laiskus tahab keelda, ärge laske seda oma maja säädust rikkuda.

Ma tunnistan seda teile tõega, teie saate pea näha, mis äraarwamata kasu ja õnnistust see teile saadab. Seda on nii mitmed ja mitmed — seda olen mina ka oma majas tunnud.

See peab nõnda olema, sest Jumal on seda omas sõnas kindlaste tõutanud. Ta ütleb: „Dise kui vihm ja lumi taewast maha tuleb ja ei lähe mitte senna tagasi, waid kastab maad ja siigitab seda, ja teeb, et see kasvatab ja annab seemet külwajale ja leiba sellele, kes sööb: Nõnda peab ka mu sõna olema, mis mu suust wälja läheb; ei see pea mitte tühjalt mu juure tagasi tulema, waid tegema, mis mu meele pärast on, ja korda saatma, mis pärast ma seda olen läkitanud.“

Miisamuti ütleb ta teises kohas: „Kõik püha kiri on Jumalast sisse antud ja saadab kasu õpetuseks, noomimiseks, parandamiseks ja juhutamiseks, mis õiguses on, et üks Jumala inimene wõiks täiest kõlbuline ja kõige hea tööle walmistud olla.“

Teie saate tõeste tundma, et need tõutused mitte tühjad ei ole, waid igaihe juures tõeks lähewad, kes truu on Jumala sõna pruukides, kes seda aga ka mitte kui üht wäljaspidist kombet filmakirjaks ei täida, waid tähelepannemisega loeb, seda südamesse wõtab ja Jumala Waimule maad annab, parandamise ja pühitsemise tööd tema sees teha. Jumala Waim teeb siis ja saadab teie sees korda, mis ükski iseenesest ei saa. Ta teeb teid uueks loomaks Kristuse sees. Ja oled ja usu läbi uueks loomaks, elawaks liikmeks Kristuse ihu külges saanud, siis üksnes wõid ja ka õigeks majapeaks

ja -iaks saada. „Nõudke esiteks Jumala riiki ja tema õigust, siis peab kõik muud teile pealegi antama,“ ütleb Issand. See sõna läheb ka majaisa kohta tõeks. Kristus, tema elu, tema riik ja tema õigus on see ülem ja pea asi, see põhi, mis peal kõik muud asjad seiswad, kust kõik sulle tuleb, mis su majaelu õnnistab ja pühitseb.

Täna saagu meile sest küll, et meie seda põhja õiete ära oleme tunnud ja kindlaste seadnud. Edespäidi tahame sest laiemalt rääkida, mis wilja see majaelule igapäidi saadab, kuidas selle põhja peal abielu, lastekasvatamine ja pere üle walitsemine säätud ja pühitsetud saab. Peaasi on, et põhi kindlaste seisab. Muudu on kõik su töö asjata ja langeb maha, nagu maja ilma aluseta.

Seepärast, armsad wennad, ma palun, ma manitsen, ma käsin teid Jumala nimel, et teie seda õiget nurgakiwi oma majadele põhjaks seate ja ennast tema peale alustate. See on Kristus, meie Issand. Ta tuleb teile oma sõnaga. Et lubage siis temale ja minule ja teine teisele, et teie suurema hoolega kui tänini tema sõna tahate pruukida, hakkage warsti homme peale! Ja ükski asi ärgu segagu teid seal juures. Kui ka mõni mõeriti teie peale waataks, teid naeraks ja teutaks, siis arwake seda enestele auuks, kui teie Issanda pärast peate teutamist kandma. Issanda sulased teie olete, tema käest

olete oma majaiša ametit saanud, temale peate
ükskord vastust andma, et täitke siis tema käsku,
nõudke tema abi ja õnnistust ja jääge Joosua
tunnistuse juure: „Mina ja minu pere, meie
tahame Jehoowat teenida.“ Ja Sumal, meie
halastaja Issand, olgu ise teile abiks ja andku,
et teie tahate ja võite teha tema hea tahtmise
järele. Ta õnnistagu teid ja teie majad oma
rohke armuga. Amen.

II.

Abielust.

Täna räägime abielust. Teie, armas abielurahwas, kelle kohta meie õpetuse sõna läheb, tunnete ise seda põlwe, kellest rääkida tahame, teate misjugune ta on, olete teda ise äratatsunud ja võite igaüks omast abielust tunnistust anda.

Kui nüüd igaüks tahaks etteastuda ja tunnistada, mis tema omast abielust on äratunnud, mis saaksime siis kuulda?

Seal ütles küll mõni: „See on see kõige armisam ja kallim põli maa peal. Kui ma wäljast tulen, ja näen oma maja katust eemalt paistwat, siis hüppab süda rõõmu pärast; seal leian ma oma armast abikaasa ja oma lapsi, nende filmist paistab mulle Jumala armastus mu südamesse — seal katab Jumal mulle õnnistuse lauda ja rahu ja rõõm on seal mu toidus.“

Teine jälle ütleb: „Wiletsamat ja waejemat põlwe ei ole maa peal kui minu abielu. Sgal pool on hea, aga kui ma oma maja eemalt näen, siis pöörab mu süda, siis kaub rahu ja rõõm minult ära. Ristiks ja wiletsuseks on minul mu naene, waewaks ja koormaks mu lastekari, wangipõlweks mu majaelu. Meelehaigus ja pahandus mu igapäewane toit.“

Mõnele on tema abielu üks Jumala teki inimeste juures, mõnele üks saadana kabel,

mõnele paradiisiks, mõnele põrguks. Mõne tunnistus jälle käib kestelt läbi, ta ei kiida ega laida, ei tea suuremat head ega ka paha omast abielust rääkida.

Mõnda ei sünni inimeste tunnistus mitte ühte. Peame siis ülemat tunnistust nõudma, mis õiget põhja ja otsust meile annaks. — Ja seda tunnistust saame Jumala käest. Jumala sõna annab meile teada, kust abielu meile tulnud, kuidas teda peab peetama ja mis õnnistus temast võib tulla.

Rõdige asja juures on peaasi, kust ta on tulnud, mis põhja peal ta seisab. — Abielu alus on wanaste säätud, enne kui ükski muu seisus maa peal. Ta põhi on kindel, sest Jumal ise on teda pannud. Ta ütleb algmises: „See ep ole hea, et inimene üksi on, ma tahan temale abi teha, mis tema kohane on.“ Ja ta oma käsi on seda abikaasa walmistanud, ta oma käed on esimest abielu rahwast õnnistanud ja tema juu neile öölnud: „Tehke sugu, ja teid saagu palju ja täitke maad ja saatke seda eneste alla.“

Meie näeme siis: Abielu on üks püha seisus, sest Jumal ise on teda seadnud, abielu on üks õnnis põli, sest Jumal ise on teda õnnistanud. Ja see püha ja õnnis põli on ka üks üliwäga Jumalast auustud põli; sest et Jehoowa oma osasaamiist oma rahwaga ja Kristus oma ühendamiist ristifogudusega meile inimestele abieluga äraseletab ja kui peeglis äratähendab.

Sedasama põhja, mis ta algmises abielule on pannud, seda on ta iga paarile uueste pannud, kui tema sõna neid ühte säadis, sedasama õnnistust, mis ta Adama ja Gewale jagas, on ta meile tõutanud, kui ta meie abielud õnnistas — ja sedasama auu kui wanast, on ta ka meile annud, kui ta meestele ütles: „Olge teie naestele peaks, kui Kristus on foguduse pea,“ ja naestele: „Armastage ja auustage oma mehi, nõnda kui fogudus Kristus auustab ja tema sõna kuuleb.“

Abielu on üks õnnis põli. Kui seda tunnistame, siis ei ütle meie seega mitte, et ta nüüd muud kui puhast selget rõõmu, lusti ja pehmet elu meile tooks. See võiks aga siis olla, kui meie ise täieste puhtad ja pühad oleksime. Meie oleme aga patused inimesed. Ja kus pattu on, seal on ka waewa ja koormat.

Niisugust waewa ja koormat on Jumal ka ju esimese abielurahwale säädnud, kui ta mehele ütles: „Bale higi sees pead sa oma leiba sööma“ ja naesele: „waluga pead sa lapsi ilmale tooma.“

Ka seda karistust on Jumal õnnistuseks meie peale pannud, sest patune inimene ei wõi teist wiisi, kui mitme wiletsuse läbi taewariiki saada. Kui siis teile, abielurahwale, risti ja karistust peale pannakse, siis ärge mõtelge: nüüd on Jumal meid äraunustanud ja oma õnnistuse tõutust tühjaks teinud. Ei tõeste mitte.

Just siis tuletab ta teid isaliku armastusega meele ja walmistab õnnistust teile ja teid õnnistusele. Siis ta õpetab teid Daawetiga ütleva: „Enne kui mind alandati, eksisin mina; aga nüüd hoian mina sinu sõna“ ja „kui sa mind alandad, siis teed sa mind suureks.“ Ja eks teie ei ole ka äratunnud, et just need koormad, mis ta abielus mehele ja naesele iseäralikult seadnud, ka iseäranis meie hingedele kasu saatawad. Eks teie mehed seda ei ole tunnud? See waew ja mure, mis naese ja laste pärast näeme, see õpetab meid, iseennast ärasalgama, ja teistele elama, see kaswatab armastust inimeste wastu ja lootust Jumala peale.

Ja eks teile, naestele, ei ole igakord, kui Jumal teid, otse kui kitsa silla pealt, surma oru üle saadab, teile ahastuse tunnil näitab, kui ligi teile elu ots wõib olla, ja teid ometi surma suust peastab ning uue armastuse andega röömustab, — eks teile ei ole niisugused katsmise ajad kõigewägewamaks äratamiseks ja suuremaks õnnistuseks?

Abielu on Jumalast ja kõik armastuse tunnistused abielu sees Jumala anded. Aga Jumala annetega on ikka see lugu: kes neid õiete wastuwõtawad ja pruugiwad, neile saawad nad õnnistuseks, kes neid põlgawad ja pahaste pruugiwad, neile saawad nad kohtumõistmiseks.

Waga ja Jumala kartliku abielu rahwale laulab Jumala sõna üht kallist laulu: „Sa oled wäga õnnis, ja sul on hea põli, su naene

on kui wiinapuu, mis wilja kannab su
koja müüride külges, su pojad on kui õli-
puu wõsud su laua ümber. Waata, nõnda
õnnistakse wissist seda meest, kes Jehoowat
kardab."

Uga jumalafartmata ja õela kohta pöörtatse
see tunnistus nõnda: „Sa oled wäga õnnetu
ja sul on waene põli, su naene on kui libu-
witsa põesas su maja ümber, su lapsed kui
ohakad ja nõgesed su laua ümber. Waata,
nõnda on äraneetud see mees, kes Jehoowat
ei kardab."

Nüüd teie teate, kust see tuleb, et inimeste
mõtted ja tunnistused abielust nii mitmesugused
on, et abielu mõnele kõigesuurem rööm, teisele
kõigeraskem koorm on. Meie tahaksime aga
ometi kõik, et abielu meile õnnistuseks oleks.
Ja seda õnnistust tahab Jumal meile tõeste
anda, kui meie tema tahtmist mööda abielusse
astume ja tema tahtmist mööda selle seisuse
sees elame.

Kuidas peab siis abielu hakatus olema?

Nadamat ja Gewat on Jumal ise teineteise
juure juhatanud ja paariks ühendanud. Ülem
ast on nüüdgi weel, et abielu Jumala nimel
hakatud saab, et tema ise oma „jah“ ja „Aamen“
jenna juure ütleb.

Kust leiame aga nüüd weel üht selget tun-
nistust Jumala suust, mis läbi ta meile teada
annab, et see abielu, mis mina nõuiks olen.

wõtnud, tema tahtmist mööda, ja see inimene, keda ma enesele abikaasaks tahan wõtta, mulle temast soomitud on?

Jumal teeb nüüdgi weel mitmel wiisil oma suu lahti, meile tunnistust andes, kui meie aga neid tunnistusi mõistame tähelepanna.

Sa annab meile oma tahtmist teada, 1) meie wanemate läbi. Wanemate õnnistus on Jumala õnnistus: „Isa õnnistamine kinnitab laste kofjad, aga ema ärawandumine kisub nende alused maha,“ ütleb Jumala sõna. Kes wõiks teile, armsjad sõbrad, ka maa peal paremat nõuu anda, teile, kes isi alles noored, rumalad, kui isa ja ema?

Ilma nende õnnistamiseta ei wõi abielu korda minna. Kus neid ei ole küsitud, nendega asjad läbiväägitud, kui nende luba aga wiimaks pool wägise saab nõutud, kui noor paar juba teine teisega oma meeled on ühendanud, juba lugemas ära käinud, seal ei tule midagi head lugu wälja. Sa pead oma isa ja ema auustama ja nende sõna kuulma, see käsk läheb laste kofhta kui ka nemad abielusse astuvad.

Aga sest ei ole küll, Jumal annab teile oma tahtmist 2) ka teada teie oma südame läbi.

Mis tundmist ja tunnistust peame meie nüüd oma enese südamest leidma, kellest Jumala tahtmist teada saame? — Waadake esimese abielu rahwa peale.

Adam ei leidnud kõiges maailmas, et see

Küll paradiiši auu ja iluga ehitud oli, kedagi, kes tema kohane ehk sarnane oleks olnud, kes tema südame armastuse igatssemist oleks täitnud. Nüüd tõi Jumal temale Gewa. Ja waata, nüüd ta hüüab: „See on luu minu luust ja liha minu lihast.“ Ja Issand ütleb: **Seepärast jätab mees isa ja ema maha ja hoiab oma naese poole.**“

Maene, abikaasa, peab siis inimesele kallim olema, kui kõik muud asjad maa peal, armsam kui isa ja ema, wend ja õde. Nõnda ütleb ka meie katekismus: „Igaüks peab oma abikaasa armastama ja auustama.“

Ratsu siis oma südant läbi, kes ja abielusse tahad heita, kas sul õiget armastust on selle wastu, kellega sa paari tahad minna. Ma ütlen: „õiget armastust,“ mitte aga lihalikku armastust, mis ihu ilu ja priskuse peale waatab. See kaub ja närtsib pea ära. Ka mitte armastust, mis aga täidetud kirstu ja punga peale waatab. On raha su pruut, siis kaub raha su käest. Mitte pruudi ilus nägu, mitte ta suur warandus, mitte ta ülem suguwõsa, waid ta süda, ta eluwiiis, ta meel ja olemine olgu sull' armas.

Nõõmus ja usin m a j a s.

Rastin ja puhas w ä l j a s.

Waga ja alandlik kirjikus.

Truu ja mõistlik töö s.

Uuus ja jumalakartlik ig a p i d i.

Kes niisugust leiab, sellele mõib ta julgest fätt anda ja oma elu tema eluga ühendada.

Ja et sul niisugust julgust mõiks olla, siis waata ette! Nadamal ja Gemal oli paradiiſis täielik tundmine. Nad nägid teine teist, ja tundsid teine teist ka warſi ſüdamel põhjani ära. Meile lähel aega, ühte teist õieti tundma õppida. Kes ülekaela abieluſſe ruttal, ſee pea kahetſel ja nutal. Koſimise aeg on lühike, abielu aeg on pitk. Meie lubamine, meie „Jah“ tulel pea ſuult wälja, aga on Jumal oma „Jah“ ja Namen ſenna juure ütelnud, ſiis ſaal ta ühelſ paelalſ, miſ meid ſurmani kinni peal.

Õks ſee ſiis meeletu ja hull ei ole, kelſ kergemeelaga, ilma teadmatal, ilma tundmatal, keda ta mõtal, ehk kellele ta lähel, abieluſſe kargal? Sul on majatalitamifeks abi tarwiſ, teifeel on ſul keda ehk teiſt ſoowinud, ſa näel keda ehk paari lugemiſe tunnil eſimeſt korda oma ſilmaga, ja ſa julged temaga ſeaduſt teha mitte ühe ehk kahe aalſa peale, ei — kõigeks oma eluajalſ! Jumal paraku! Kui mitmed waatalwad lehmal ja hobuſe kaubal juures paremine ette, kui abieluſſe heitelſ, kannawal teendrid palgatelſ enam hoolt, keda nad ſaawal, kui naeſt mõttelſ ja mehele minnelſ. Kõigilſ aſjuſ tahad ſa oma tundmiſt mõõdal oma elu ſeadal, kuidalſ ſiis abielule ükſi teiſte ſoowimilſteſt küllalſt on? Ega ſa teiſele naeſt ei mõtal, ſa mõtalſ iſeenelſele. Ega teine ſinu eeſt mehele ei lähel, ja lähel iſe.

Ükski teine ei mõi sinu koormat kanda, ja kannad ise. Sa vastad ise kõige eest, mis sa ette võtad, pead ise teadma, mis sa teed.

Et waata siis ette! Ja millal on siis see paras aeg, et sa abielu peale võid mõtelda ja seda nõuu ette võtta?

Waata, Jumal ei saada Adamale mitte enne tema abikaasa, kui ta teda tema ametisse oli seadnud.

Gedeni aeda harida ja hoida — see pidi tema amet ja seisus olema. Senna oli Jumal teda seadnud, elajaloomad tema walitsuse alla annud, siis tõi ta temale Gewa abikaasaks.

Seft mõtkem ka enestele õpetust. Enne olgu sul koht, teenistus, amet, et sa naest võid ülespidada, siis võid sa abielu peale mõelda. Kes enneaegu sõbrust hakkab pidama, see kaebab iseenele ja teisele auku. Eks meie ei näe seda igapäew.

„Jah, ta lubas mind võtta!“ Kui mitme raisku läinud tüdruk suust olen ma seda sõna kuulnud. „Lubas võtta.“ Kes see lubaja siis oli? Poisike — tatnina, kel witsad selja peale kõigeparem rohi oleks, kas see mõni wõtja on? Ja tüdruk, nõndasama halp ja edew, kelle kohta see wanasõna läheb: „Olgu weike poisikene, olgu pime, wigane, kui ta aga isane,“ tüdruk, kelle muud fihalemist ei ole, kui aga naeseks saada, annab ennast ka heameelega petta. Paar on walmis, aga misjugune paar? Ei ole Jumala

õnnistust, ega wanemate soowimist, ei ole luge-
mist ega laulatamist, ei palwet ega õnnistamist.
Siha himud on kostjad olnud ja saadan neid
paari pannud, teutus on nende sõrmus ja häbi
nende tanu, kurvastus nende warandus, filma-
wesi nende pärandus. Abielu on Jumalast, hoora-
elu kuradist.

Walwage, teie noor rahwas, et teie kuradi
küünte alla ei lange. Walwage, teie wanemad,
manitsege, karistage, hoidke ja keelge, et teie noor
rahwas nõnda pagana wiisil kokku ei lähe.

Rõik, mis teie teete sõna ehk teuga, seda
tehke Jumala nimel.

Oled sa, noor mees, ühe neitsi leidnud,
teda sa Issanda sees südamest wõid armastada ja
auustada, on sul koht, teda toita, on wanemad
sulle nõuiks, oled sa Issandat abimeheks ja nõu-
andjaks palwes kutsunud, on tema sulle süda-
messe kindlat, rõõmsat meelt annud, siis astu
julgeste ette ja ütle: Siin ma olen, niisugune
ma olen, tahad sa Jumala nimel minule tulla?
Ja on siis mõlemate südames niisugune armas-
tus, kui Rutil oli, et teie wõite öelda: „Kuhu
sina lähed, sinna lähen mina, kuhu sina jääd,
sinna jään mina. Sinu rahwas, minu rah-
was, sinu Jumal, minu Jumal, ei muu kui
surm jõua meid lahuta“ — siis andke Ju-
mala nimel teine teisele kätt. Issand ise on
see kolmas teie sääduse sees.

Nõnda hakkab ristiinimene oma abielu.

Ruidas peame siis abielus elama?

Ma tuletan teile, armsad sõbrad, seda tundi meele, mil teie altari ees seisite ja teine teisele lubasite, teine teist armastada ja auustada, teine teisega kanda head ja kurja, rõõmu ja wiletsust, ei mitte teine teist maha jätta, ega ennast teine teisest lahutada, olgu siis, et surm teid jälle lahutab. Selle lubamise peale on teid kokku pandud, nõnda olete abielusse astunud. Müüd ei ole teie mitte enam kaks, waid olete üheks lihaks saanud ja „ei ükski ei ole oma liha wihkanud.“ Maailm wõib küll palju teha, aga seda ei peaks tema mitte jõudma teha: meest ja naest teineteisest lahutada. Sest kui see sünnib, siis on üks neist, ehk ka mõlemad Jumalast äralahutud saanud. Nende lugu olgu selle sõna järele: Sinu rõõm, minu rõõm, sinu kurwastus, minu kurwastus, sinu leib, minu leib.

Seadkem enestele siis filmade ette õige abielurahwa peegel.

Pangem tähele

1) Mis mõlemate fohus.

2) Mis iseäranis mehe ja naese fohus on.

Mis on mõlemate, nii heasti mehe, kui naese fohus? Luterus ütleb lühidelt omas katekismuses: Igauks peab oma abikaasa armastama ja auustama.

Sest armastusest, mis ju abielu hakatuses paarirahwa südames peab olema, oleme enne

rääkinud. Nüüd ärgu mötelgu ükski: Jah, kofimise ajal peab küll armastust olema, aga kui kaua ta mõib kesta? Eks ta wägise ei kau, kui teine teist ikka enam tunda saame, kui kõi wead, puudused ikka selgemalt ära tunneme, mis igauhe külges on. Ja olgu ta ka esimene mees ja esimene naene, et paremat ei wõi olla, nad tüdiwad igapäew koos olles ometi wiimaks ära ja südamed lähewad aegamööda järgest tui memaks ja külmemaks.

Ja olgu see nõnda mitmes abielus, ja ütlegu mitmed: See ei wõi teistwiisi olla; ometi jääb Jumala käsk kindlaste seisma: Igauks peab oma abikaasa armastama. Tõsi küll: üks wähe on armastuse wahel kofimise ajal ja armastuse wahel pärast abielu sees. Aga mis wähe see on? See wähe, et armastus õige abielu sees järgest kasvab, ikka täiemaks, sügawamaks saab, et südamed ikka enam armastuses otsekui kokkukaswawad. Kuidas see peab sündima? Seda õpetab meid üksnes Jumala sõna. Abielu on üks salaja asi. Otsekui Kristus koguduse pea on, nõnda peab ka mees naese pea olema. Kristus on armastuses koguduse pea. Ja miks pärast armastab Kristus kogudust? Kas seepärast, et kogudus nii hea ja kaunis ja waga ja armastuse wäärt on? Ei tõeste mitte. Kristus armastab selgest armust ja heldusest. Ta on kogudust oma werrega enesele ostnud, ta ei jäta teda, ta kannatab temaga, teeb tema kallal wäsimata oma tööd, et ta teda pühitseks.

Seda peab nüüd Kristuse wäes mees ja naene ka teine teisele tegema, Mitte tuima südamega teine teise kõrwal edasi käima „saagu mis saab, ja tulgu mis tuleb,“ waid Kristuse armastuses peawad südamed ka põlema, et nad teine teist aitaksid, edasi saadaksid, parandaksid. Armastus — õige armastus ei tüdi ega wäsi ära ei saa häkiliseks ega wihaseks, ta käib targaste ja õrnaste teisega ümber, parandab teist taise meelega, wõitleb, palub teisega, annab palmes teise wigasi jelle hooleks, kes üksnes wõib aidata.

Kõnda kaswab armastus, saab nii kindlaks, et üksnes surm südamed wõib lahutada. Mis muu asi wõiks ka lahutada? Kas häda? Just siis on meil teine teist kõige enam tarmis. Ühendub rõõm on kahetõdne rõõm, ühendub koorm on pool koormat. Kas patt? Siis just peab üks hing sinu juure jääma, sinuga wõitlema, sinuga wõitma. Kas pahad wiisid, kombed, olgu küll, et sa ikka jälle nende sisse langed? Siis olgu teine su walwajaks, abimeheks, et sa ometi wiimaks nende kõiest peaseksid. Seks on kannatamist tarmis — waikist kannatamist ja pitka meelt. See ei sünni tüluga, kaebustega, et sa kõige maailmale oma häda kuulutad — see sünnib armastuses, mis Issand omast armust meile annab.

Armastuse tuli ei kusta, kus usu õli südames on, ja õli jookseb sest hallikast, mis Kristus

meile lahti teinud. Tema olgu ja jäägu siis see kolmas meie sääduses. Teda kutsugem ikka jälle uueste enesele majasõbraks, abiks. Teda kuulgem tema sõnas. Waata, siin juhatakse meid jälle sellesama elu ja armastuse hallika juure, kellest minewal tunnil rääkisime. Ilma Jumala sõnata ei wõi mees ega naene õigeks abikaasaks saada ega jääda.

Ust tuleb Jumala sõnast ja kaswab abielus. Abielu on päris taewariigi kool. Kui mõni usk-mata mees on naese läbi Jumala juure juhatud soanud, kui mõni naene mehe läbi uskus hoitud! On südamed uskus ühendud, siis elab ka armastus südames, ja kus armastust on, seal tuleb ka kõik iseenesest, mis weel abielus tarwis läheb.

Armastus annab tarkust, tundmist, teine teisega ümberkäia, üht tarkust, mis ja muu õpetuse läbi ei saa, kui aga armastuse koolis.

On sul niisugust armastust, siis wõid sa ka oma abikaasa auustada. Mis on auustama? See on: Kristuse pärast, tema armastuses ja kartuses, teist sellesks armata, sellesks Issand teda käsib armata. Mees on Kristuse sõna järele naese pea, otsekui Kristus on koguduse pea. Nõnda siis armastagu, kartku naene teda ja kuulgu tema sõna. See on see auu, mis mehele tuleb anda. Ja naese auu on, et mees teda armastab, aitab, kaitseb, hoiab, otsekui Kristus kogudust.

See juhatab meid nüüd 2) selle peale: mis iseäranis mehe ja naese kohus on.

Seda säädust, kellest räägime, nimetame abieluks. Mees ja naene peavad siis teine teisele abi andma. Sest abist, mis nad armastuses seestpidise inimese poolest teine teisele peavad andma, oleme ju rääkinud. Aga meie oleme siin maa peal paariks seatud, elame siin ajalikus, ihulikus elus. Selle elu sees peame siis ka teine teist aitama.

Mees on iseäranis jaks kutsutud, et ta oma tööga maja ülespeab. Pale higi sees peab ta leiba muretsema ja sööma. Olgu see põld, kus ta oma tööd teeb, mis tahes, olgu ta tööriist ader või kirves, haamer ehk naaskel, fulg, misga ta kirjutab, ehk suu, misga ta õpetab, koolitab, kohut mõistab, ehk pea, misga ta Jumala riigi ja maailma asju läbi uurib. Töö on raske, waewaline, ei sünni teist wiisi kui pale higi sees.

Mehe töö ulatab maja ja eielu piiridest kaugemale. Selle töö ja ameti sees täielik olla, see on mehe auu ja kroon.

Aga seesama töö peab ka naest ja lapsi toitma. Teie tunnete Jumala sõna: „Kui keegi oma omaste, kõigeenamiste kodakoniste eest muret ei kanna, see on usku ärasalanud, ja on kurjem kui üks pagan.“

Kuulge siis mehed: Jumal mõedab teie usku selle mõeduga. Sest kus usku on, seal on ka armastust, ja kus armastust on, seal ei või ja hoolimata meelega naese ja laste eest muret

pidamata jätta. Häbi selle mehele, kes ahnuse ja laiskuse pärast rikka naese võtab, et naese wara teda toidaks. Häbi sellele, kes naest lasseb tööd teha ja ise laiskleb ja ümber medeleb. Häbi sellele, kes ise sööb ja joob ja kõik head enesele hoiab ja naest ja lapsi lasseb nälga tunda.

Mehe amet on tema auu. On ta täielik oma ametis, siis auustab ka naene ja kõik ta pere teda rõõmuga.

On ta aga hooletu, laisk, ei kõlba ta siia ega senna, ei saa ta teenistust ega ametit, siis rikub ta oma auu ja abielu ühte wiisi. Siis langeb ta mitme kiusatusse ja eksituse sisse. Ta langeb pea joodikute, hullujate, kaardi mängijate, teutajate seltsi. Seal saab wiimne rahakopif äraraisatud, wiimne rahu seeme väljakistud. Tuleb ta uimase peaga kodu, naesele häbiks, lastele naeruks, siis on püüsti kuriwaim majas lahti.

Niihamuti kui joomise waim, võtab ka tigiduse waim hooletu mehe sees pea võimust. Diget auu tal ei ole, seda ta näeb ja tunneb. Nüüd hakkab ta paha meelega teiste peale käima, ta põrutab, käratab, tapleb ja wannub, nagu oleks teistel sest süüd, mis ta ise enesele on teinud.

Kes oma mehe-auu sees on, sell' ei ole palju kõwat taplemist tarwis, seda auustakse muidugi kui maja pead. Kes oma ametis täielik on, see ei pista ka oma nina senna, kus temal asja ei ole, ei sega naese tööd ja tallitust, waid jätab naese hooleks, mis naese asi, on lahke ja hea,

ei taha oma walitsust iga tühja asja juures üles näidata — ja jääb ometi täieks meheks igal pool.

Kui heaste sünnib auu ja meelewald lahke meelega ühte! Waata, Kristus on kõikide pea, temal on kõik meelewald taewas ja maa peal, ta on kõikide kohtumõistja, ja waata, kui wäga suur on tema lahkus ja heldus kõikide wastu!

Mis sugune on siis naese töö ja põld? See on maja seestpidine töö ja tallitus. Kus naene väljaspidiste asjade eest peab hoolt kandma, seal on üks waene lugu ja häda asi. Seal on mees nii tasane ja rumal, et ta midagi ei jõua ega mõista, ehk nii loll ja pehme, et ta ohjad naese kätte annab. Aga õnne ja rahu ei ole seal mitte. Mehe süda tunneb ometi, et asjad õieti ei ole, ja olgu temal ehk naesel suurem süü, rahu on majast ja abielust kadunud.

Maja seestpidine elu, see on naese põld ja walitsuse riik. Siin kannab tema oma kuld- krooni: „Kes wahwa naese leiab, see on palju enam wäärt, kui kallid pärlid, tark naene ehitab maja üles,“ ütleb wana Saalomon. Maja kaswab ja õitseb tema käe all. Majas walitseb, kõik targaste seada, see on tema auu ja kroon. Ja mis on ta peaauu? See on puhtus ja kasi- nus kõige asja sees. Juba põrandust, sängidest, majariistadest mõib ära tunda, mis waim seal majas walitseb. Puhas maja, puhas ihu, see on naese ülem ilu.

Rõõm on näha, kui niisugune puhas haritud waim ühes majas walitseb. Silma käreata, ilma tülita teeb üks mõistlik naene kõik omad asjad ära, tasasel ja waiksel wiisil läheb kõik ta käte all korda, omal ajal on kõik asjad walmis, mehel, lastel, perel oma söök laua peal, iga asi koristud omal kohal, ja tema lahke nägu on seal juures kui maja päike, mis kõikide peale paistab ja kõiki rõõmsaks teeb.

Ta hoiab, mis mees pale higi sees on muretšenud. Ta on maja luff. Mis mees ta hoole alla annab, seda ta peab kalliks, ta ei raiska ega pilla ära, hoiab mõistlikult kõigewähemat asja, sest ta teab, et naene põllega majast wõib enam wälja kanda, kui mees koormaga sisse wiib.

Ta on ise usin, teeb tööd, saadab majaelu edasi. Si ühtegi tööd ei arma ta enesele halwa olewad. Igal pool hakkab ta ise peale, ei lasse teisi teha, mis ta ise jõuab. Ta hoiab filmad lahti, et igaüks omal kohal teeb, mis ta kohus on, ja kõik majaelu korra pärast edasi läheb. „Walwas naene on oma mehe kroon — tundmisega saawad kambrid täis kõikisugu kallist ja kaunist warandust.“

Uga kui mees seda ei tunne, kui ta mehest tänu ega lahket meelt ei leia, waid tigidust, kurjust, sõimamist, wandumist? — Häda sell' mehele, kes oma meelewalda nõnda kurjaste pruugib, kes arwab, et teda sellepärast peaks on featud, et tal tugew jõud ja kõwad rusikad on!

Mitte vägivald ei pea valitsema, vaid mõistus ja armastus.

Aga mis siis naene peab tegema, kui mees oma valitsust kurjaste pruugib ja naesele liiga teeb? Jumal on teile, armsad naesed, üht suurt võimust kätte annud, kui teie seda aga mõistaksite pruukida. Teie ülem vägi on — uskuge mind — kannatamise vägi. Sellega võidate wiimaks ka kõigetigedama mehe ära. Nurisemine, wasturääkimine ja aukumine ei aita midagi ja kaasmatab aga tüli. Tuld ei või tulega kustutada, ega tigidust tigidusega waigistada. Kannatus kustutab wiha kui wesi tuld ja lahke sõna murrab kangel meelt. „Kannata, anna andeks ja lepi,“ siis jääb wõit sinu kätte ja rahu su majasse.

Ma olen teile ette pannud üht naest, nõnda kui ta peaks olema. Jäägu nimetamata need, kes ei ole, kuidas nad peaksid olema, ja on, kuidas nad ei pea olema, kes oma auu häbiks ja oma ilu teutuseks on muutnud. Jäägu nimetamata, kes oma meestele ristiks, oma majale kihwtiks, oma kogudusele mäda muhuks on, kelle suu jäme kui pori ja lai kui jõgi, kelle süda kõwem kui kivi ja kangem kui raud. Jumal hoidku niisuguse naese eest! — Rõige tigidamast mehest saad ja ennemine jagu, kui niisugusest naesest. Jäägu nimetamata ja rääkimata, mis südant paneb walutama ja õhkama.

Ma ei ole muud tahtnud kui Jumala sõnast teile üht peeglit ette panna, kust teie üht puhast,

wagat naese kuju mõiksite näha, kuidas ta Sumala ja inimeste meele pärast on. Võib küll olla, et mitmed teie seast, kui teie niisuguse eestkuju peale vaatate, häbiga filmad kinni katate ja waluga tunnete, kui wähe teie elu selle kujuga ühte sünnib. Kui teie oma häbi ja walu tunnete, siis tänage Sumalat. Siis ei ole see tund ilma kasuta olnud. Astuge, teie mehed ja naesed, aga sagedaste Sumala sõna peegli ette, õppige sealt iseennast õiete tundma, õppige aga ka Sumala sõna kui seda rohtu pruukima, mis teile parandamist ja uuendamist saadab. Õppige Sumala waimu wäes teine teist Issanda sees armastama, auustama, aitama, parandama. Tulge kõige oma häda ja wigadega Issanda juure. Andke tema Waimule maad, teie sees oma tööd teha, siis saate näha: Sumal teeb teie elu üheks õigeks abieluks, see on, üheks eluks, kus Sumal teile oma abi annab ja teie teine teisele õigeks abiks mõite olla.

III.

Laste kasvatamisest.

Kui teie, armsad, paari-rahwa abielusse astusite, siis pandi teile loetamisel ja laulatamisel küll ette, kui püha ja suur teie amet, kui palju Jumal teie käest nõuab, ja kui rasket vastust teie üks kord peate andma. Sel korral ei saanud teie ehk veel mitte õiete sest aru. Aga kui teile lapsed sündisivad ja suuremaks kasvamisivad, siis tundsite ära, et tõeste maa peal suuremat, pühamat, ja ka raskemat ametit ei ole, kui see, mis laste wanemate kätte on ustud. Mida enam meile antud on, seda enam nõuetakse. Kallimat andi ei ole kui lapsed. Nad on Jumalale armsad, õnnistusele loodud ja kutsutud, meile kallid kui filma terad.

Neid kasvatada, õnnistusele hoida, see on meie püha kohus. Seda nõuab Jumal meie käest kui üht peaasja meie abielu sees, kui üht wilja, kellest ära tunnukse, misjugune meie abielu on. — Laste elu, nende wiisid, kumbed wõiwad wanematele peegliks olla, kust iseennast ära tunnewad. — Kui mõni wiga, mis wanemate juures wäike näitab olewat ja salaja seisab, tuleb laste elus awalikuks ja saab kõieks, mis neid suure patu ja õnnetuse sisse tõmbab.

Nõnda saab see sõna tõeks, et Jumal wanemate patud laste kätte nuhtleb kol-

mandamast ja neljandamast põlvest saadik. Nii-
sama tuleb ka wanemate õnnistus laste peale,
ja saab see läbi teine Jumala sõna tõeks, et
ta neile, kes teda armastavad ja tema käsud
peavad, head teeb tuhandest põlvest saadik. Waga
wanemate elu ja eesmärk on see hea maa, kelle
sisse lapsed kui noored puud istutakse. Wane-
mate armastus on see see õhk, mis nende süda-
med lahti teeb ja kõik head nende sees äratav,
Jumala sõna õpetus see taewa walgu, mis
nende peale paistab.

Kui wanemad lastele seda noorest põlvest
saadik annavad, siis nad näewad rõõmuga, kui-
das nende lapsed kui kaunid lilled kasvavad ja
kallist wilja kannavad. — Kui aga siiski sünni-
hib, et mõne waga uskliku wanema lapsed pa-
haks, jumalakartmata inimeseks saavad ja hukka
lähewad, siis tuleb just see läbi awalikuks, mis-
sugune wanemate usk ja Jumala kartus on. On
wanemad salalikud, pealt näha usklikud, südame
poolest uskmata, kõnete poolest wamad, aga omas
elus hooletumad ja kõlwatumad, siis mõistab
laste elu kõige selgemat kohut nende peale.

Küsid sina: „Kuidas pean mina siis oma
lapsi õiete kasvatama?“ siis wastan ma: Pea
asi on, et ise niisugune oled, kuidas sa tahad,
et lapsed peavad olema. Nõuad sa laste käest,
mis sa ise ei ole ega tee, siis ära looda seda laste
käest. Käsi wõi teela sada korda midagi, aga
kui laps ükskord näeb, et sa ise teed, mis sa

temale ära feelnud oled, siis on kõik ju õpetused ja noomimised tuule kätte läinud.

Anna ennast esite Jumalast tema õigeks lapses kasvatada, siis aitab tema kind ka, ju lapsi õiete kasvatada. Jumal on õige ülem kasvataja. Mis tema kind õpetab, see ei seisa paljalt peas, vaid ka südames, see on üks seestpidine tarkus, mis sul alati kae pärast on, et sul tarmis ei ole teiste käest küsida, mis sünnib ehk ei sünni.

Jumal õpetab kind igal tunnil, mis wanema seisuses waja on. Manda siis ennast Jumala kae ja seaduse alla kõikis asjus. Saadab ta sulle risti, wõta seda kannatuslega wastu, annab ta sulle häid päiwi, täna selle eest; mis ta ju hooleks annud, täida truuste, tee oma jüda tema sõnale lahti, et ta kind karistaks, õpetaks, juhataks, kinnitaks; hoia tema poole usus, palwes, — nõnda ja annad ennast temast õigeks laste kasvatajaks kasvatada.

Täida Jumala seadust omas abielus. Naene andku mehele, mees naesele tema auu. — Kus sõnakuulmata lapsed majas on, kes wastu räägimad ja tõrguwad, pange tähele, seal leiate tõeste, et naesel miifiks on, ehk mehe wastu rääkida ja haukuda, ehk ometi — olgu ka salaja — mehe käsu wastu teha. Palk tuleb, et ka lapsed tema käsku ei kuule.

Seepärast olgu teil naestel kindlaks seaduseks, laste kuuldes ei iialgi mehe wastu rääkida,

ehk kui see häda pärast peaks sündima, siis ometi teist nõuu ja tahmist nõnda ette panna, et mehe hooleks annate wiimist otsust teha. Nii- samuti hoidke mehed naese auu rikkumast. On sul tarwis naese wastu midagi ütelda, siis wasta õrnal wiisil. Räägid ja laste kuuldes naesega kõwaste ja waljuste, tapled ja temaga nagu oleks ta laps wõi alam teener, siis kaub ka laste meeles see auu temast ära, mis Jumal temale on annud.

Nõnda olgu wanemate elu iga pidi lastele õpetuseks, märgiks, eeskujuks. See maksab ja mõub enam kui kõik õpetused, noomimised ja karistamised.

Aga sest ei saa küllalt. Sa pead oma kas- watamise tööd tegema laste kallal kõige hoole ja armastusega. Armastus on nagu abielus, nõnda ka siin jälle peasi.

Armastus õpetab tähele panema, mis las- tel tarwis on, neile andma, mis waja, neid selle eest hoidma, mis kahju saadab. Esimene abi, mis lapsele tarwis läheb on ihulik abi. Snimese laps tuleb ilmale wiletsam ja waesem kui keegi muu loom. Waadake seal ema käte peal ta hingab paljas ja alasti. Nutu heal — ta esimene heal. — Ta palub nutuga: „Tulge, aidake mind!“ Ta on ihu hingega teie armas- tuse hooleks antud. Andke temale seda abi, mis tal tarwis on, andke temale seda täieste ja truuste. Aga kas siis tõeste peaks tarwis olema,

Seda emadele weel meele tuletada? Oks nad seda iseenesest ei tunne? Ma loodan küll. Aga seegi-
 pärast ei wõi ma seda nimetamata jätta. — Kas
 teie teate, millal kõige rohkem inimesi meie rahwa
 seas surewad? Kõige suurem jagu meie surnute
 seas, seda aastast matame, on wäikesed lapsed,
 kes esimeses aastast ja esimeses kuudes surewad.
 Ja kes wõib salata, et mitmed lapsukesed hoole-
 tuma hoidmise ja ülespidamise läbi oma surma
 napju on kätte saanud? Seepärast, hoidke neid
 ja kandke nende eest hoolt kui Jumalast teie
 kätte ustud õrna taewa taimeteste eest, et nad
 teie kätte all ära ei närtsiks ja enne aega ei
 kauls. Ma tean küll, et mitmel teie seast selle
 poolest raske ja wilets lugu on. Kus madalad
 suitsu toad, kus uksest alati tuul sisse käib, kus
 waeusus ja puudus walitseb, seal on raske, lapse
 woodi ajal ema ja last hoolega hoida ja neile
 kõik walmistada, mis waja. — Aga armastus
 ja truus wõib ometi palju teha, ja kus teie
 oma jõud ei kanna, seal tehku liigimese armastus
 omad käed lahti. — Mis lapsukene ihu poolest
 kõige esmalt nõuab, on toidus, jookus, puhtus.
 Seda saagu temale antud. Ja ka edespidi pidage
 armsad lapse emad seda meeles: Puhast hing
 elab puhta ihu sees. Kes ihu puhtuse eest hoolt
 kannab, kaswatab hinge ka. — Ärge laske oma
 lapsi ümber jooksta kui põrsaid — must nahk sel-
 jas, täid peas ja tatifoorefene nina all. Ka
 kõige suuremas waeuses wõite selle eest hoolt

kanda, et teie lapsed seatud ajal puhastatud, hoitud ja karistatud on. Meie ihud peavad Jumala templid olema, väljaspidine puhtus hoiab ka seespidise roojuse eest.

Jhu harimine ja hoidmine on esimene abi, mis wanemad oma lastele võivad anda. Aga ka waimu harimise ja meele äratamise töö peab aegsaste hakkama. — Pane tähele, kui mõistlikuks ja teraseks mõni laps esimestes aastates saab, kui tuim ja loll teine tema kõrwas on, mitte seepärast, et teda nii rumalaks loodud, waid et teda hooletuse läbi nii tuimaks on lastud jääda; siis sa saad aru, kui väga tarwiline asi see on, last maast madalast mõistlikult juhata da ja hoolt kanda, et tema waimu elu wäge ja jõudu wõtaks.

Rõik waimu wäed ja annid, mis Jumal laste hingedesse on istutanud, on kui seemne terakesed, mis eestotsa nagu mulla all hingawad; õiekased, mis weel tuppes uinuwad. Ta filmad ei jääks weel õiete näha, ta kõrwad õiete kuulda, ta suu ei mõista weel rääkida. Aga waata, aega mööda hakkawad tema meeled ärakama ja liikumama.

Walgus teeb filmad, heal, kõrwad lahti. Mõistus ja meel läheb elawaks ja hakkab kõiksugu waimu toidust nõudma ja wastu wõtma.

Laps õpib tähele panema, asjadest aru saama, õpib sõnu ja kõnesid mõistma, õpib rääkima. Oma jutustab temale kaune juttu, ütleb

tale salmikefi ette. Mida enam waim ja meel ärkab, seda enam kaswab jõud ja kuulmise himu. Seepärast ära anna temale forraga enam waimu toidust, kui ta jõuab wastu wõtta. Ära sega teda mitmesuguse asja wõi jutuga. Mida tutwam, seda armsam. Raunis jutt ei tüita last. Mis tal parajal möödul ja wiisil on antud, seda ta peab meeles. — Nõnda kaswab ta sees meelespidamise jõud, mis pärast koolis ja elus nii wäga tarwis läheb.

Ta wõtab wastu, mis ta näeb ja kuuleb. Ühes kaswawad aga ka muud waimu wäed. Jõud ja himu, ka ise midagi teha, tõuseb. See asjandab ja awaldab ennast tema lapselikus mängimises. Mida mõistlikumaks laps läheb, seda mõistlikumaks läheb ka ta mäng. Kui elamad ja ergad on ta mõtted seal juures!

Ta teeb omal wiisil seda järele, mis ta wanemaid inimesi enne näeb tegewat. Aga tema mõtted ulatawad ka kaugemale. Dmas mängimise nurgas ta loob omale wäikese maailmase. Kõigest asjust saamad lapse meeles kõiksugused asjad. Seesama puupulk on ta käes, teine kord hobune, teine kord lammas. Lippudest ja lappidest seab ta enesele oma ittekesed, halwadest kividest ehitab ta enesele kõige kenamad ajad ja majad. Mida enam sa tema tegewa waimule maad annad, seda parem.

Kunstlikud mängu asjad, mis poest ostetud, ei ole palju wäärt, nad ei maksja midagi nende

asjade wastu, mis isa wõi ema wõi lapse oma käsi walmistab.

Anna temale siis mängimise juures maad, oma enese jõudu ja priiust pruukida, aga walwa ka seal juures, et mängimine wallatuses ei lähe, et ta mitte kõik ära ei murra ja ei lõhu, mis tale kätte antakse, et ta karsitumalt mitte iga filmapilt midagi uut asja ette ei wõta, waid ka juba mängide juures truust ja kannatust näitab. Niisamuti walwa, et ta hooletumalt oma mängu asju mitte nurki kaudu ümber ei lase wedeleda, waid juhata teda, kui mäng lõppenud, neid ilufaste oma koha peale koristama. Lähewad lapsed suuremaks, siis nad hakkawad seltsis mängima. Seal nad peawad iseäranis õppima teine teisega rahu pidama ja mängimise seadusi tähele panema. Kes mõistlik oma mängimise juures, sest kasvab usin ja truu koolilaps. Ta õpib kõigis asjus oma üle walitsema ja kõik korra pärast tegema.

Wõib olla, et mõnele need asjad, mis siin nimetasin, liig wäikesed ja tühjad näitawad olewat, mis ei makski meele tuletada. Aga ma palun teid, ärge pange neid seepärast mitte halwaks. Raja elus ja lastekasvatamises tuleb just wäiksiist asjust suurt lugu pidada. — Kas üks tund pärast ehk enne ülesse tõustakse ja tööle minnakse, kas perenaene leiba, jahu, piima korralise mõedu järele wälja jagab ehk hoopis tudas juhtub, kas laps oma pühapäewa-

lised riided nädalas nurka wiskab ehk hoolega kappi ja naela otja paneb, see näitab küll kõik üheeneselt halb asi olewat, aga kui korrapärasest seadusest ei peeta, siis tuleb pärast tugevalt kätte, ja mis Jufu ei õpi, seda Juhani ei mõista.

Ehk mõni teine ütleb: Laste üle nõnda walmata, kui räägiti, on muudu hea küll, aga kus meil seks aega ehk maad on? Meil enestel on oma töö, ja nii pea kui lapsed jõuavad, peawad nemadki töösse hakkama, metsa minema, karja hoidma, j. n. e. — Et teil isadel aega ei ole, kodu seista ja lapsi hoida, on teada.

Uga emade päris töötegemise põld on ometi tema maja ja lapsed. Juhatage lapsi, nii-
 pea kui nende jõud ja mõistus kannab, tööle, näpu-, majatööle, olgu ka põllutööle. Wäga hea ja kaunis, kui nad pea õpiwad isale ja emale käepäraselt olema. Uga neid metsa jaata, karja hoidma, seda ei wõi ma koguni heaks kiita. Peale selle, et nad seal üsna ilma walit-
 susega on, näewad, kuulewad, õpiwad nemad nii palju sündimata paha asju ja roppe sõnu, et neid wigasid ja rikkasid, mis seal nende sisse juurduwad, keegi enam naljalt ei jõua wälja fiskuda. Ütleb mõni, ma pean seda häda pärast tegema, ma ei jõua enesele muud karjast pal-
 gata, siis ei taha ma sinuga pikemalt waielda. — Ma küsin aga üht asja: Mis on su laste kaju ja pealkiri? „Lapsed on Jehoowa päris oja,“ ütleb püha kiri. Kuuled ja: „Je-

hoova päris osa," sulle lühikeseks ajaks kätte ustud, et sa neid temale hoiad ja kasvatad. — On nüüd Jumal neid nii kalliks arvanud ja auustanud, et tema neid oma näu järele on loonud, oma verega on ostnud, oma õnnistusele kutsunud, kuidas julged sina siis neid nii halvaks pidada, et sa neid lased kui metsa loomad ümber hulkuda ja kui nõgesid aja ääres kaswada. Seda sa aga teed, kui sa neid pool aastat lased ilma ülewaatmata ja hoidmata kas-
jas käia.

Meie lapsed on Jumala päralt, Looja on neid meile annud. Õnnistegija firutab omad käed nende poole wälja ja ütleb: Laske need lapsukesed minu juure tulla. Ja enne kui nad weel ise jõuavad tema juure tulla, on Jeesus nende juure tulnud, on neid pühas ristmises oma lapsiks wastu wõtnud. Seda on teile sagedaste meele tuletatud. Aga kas teie mõistate sest õiget lugu pidada? Kui sagedaste pean ma ikka weel seda kuulma, et teie last risti saates, muud ei tea öelda, kui et laps nime alla saaks. Ja kuidas peetakse riistsed? Peaasi on, missugused naabrid palume wõeraks, kuidas meie neile joodud walmistame, neid ülesse peame?

Isal on nii palju muret selle wäljastpidise tallitamisega, et ta ise lapsega firikusse ei saa tulla.

Wõõras toob teda Issandale, wõõras wõtab teda wastu, nagu ei oleks isal sellega su-

gugi asja, mis tema lapsega sünnib, et Jumala armastus teda taewariigi pärijaks vastu võtab.

— Oh õppige enam lugu pidama oma laste ristmisest, siis õpite teie ka paremine neid pärast Issanda juure juhutama. Kuidas peame meie neid Issanda juure juhutama, küsib ehk mõni wanem, eks sest küll ei ole, kui neid omal ajal kooli saadame? — Aga armsad wanemad, kas teie majad siis peavad kui külmad keldrid olema, kus taewa sooja ega walgust ei ole, ja kas üksnes kooli ajal teie lapsed peavad tohtima walge ette astuda! — Jumal hoidku selle eest! — Ja eks teie kui põllumehed, ei tea, et oras, mis eestotsa finni jäänud, pärast enam ei taha kaswada, ja et puu, mis eestotsa kõweraks murtud, pärast enam ei taha kaswada ja sirgeks painuda. Kus wanemad oma laste südamete kallal oma harimise tööd ei ole teinud, seal ei mõu ka pärast enam koolimeistri õpetus, ja olgu ta sõnad kui ingli sõnad, mitte enam palju. Seepärast hakake wara oma lapsi Issanda poole saatma.

Aga, küsib mõni, kas siis peame maast madalast nende nõdradele warssi katekismust ja raamatut õpetama? Andke aega, armsad sõbrad, hoopis enne on üht teist asja tarwis. — Ma küsin, kas teete ka palwet laste eest ja laste ees? Palwe on see tiib, mis meid Kristuse ligi kannab. Ja teie võite wara hakata, nendega palwet tegema. — Kui nemad ju isa

ja ema nime mõistavad nimetada ja nende waimu filmad hakkawad peasema, siis wõiwad nemad ka oma taewase Isa nime tundma õppida ja temaga hakata rääkima. Kui nad magama heidawad, siis astuge emad nende aseme juure, laske nad käed kokku panna ja lugege üht lühifest lapselikku palwet:

Jeesuke, mind wagaiks tee

Et ma saaksin taewasse!

ehk mõnda muud salmikest. — Teete teie seda igakord enne kui nad magama heidawad, ja kui nad jälle ülesse tõusewad, siis saab see neile nii kalliks wiisiks, et nad iialgi ilma palweta ei taha maha heita ega ülesse tõusta. Aga mis kasu saawad nemad sest, küsib mõni, nad ei saa ometi weel palwest õieti aru? See kasu, armsad, on üle wäga suur. Nii palju nad mõistawad küll: „Meil on Jumal taewas, meie wõime temaga rääkida, ta kuuleb meid, ta on helde ja hea, kõik, mis meil on, saame tema käest, kõige eest peame teda tänama; mis meil tarwis, wõime tema käest paluda, ta tahab seda meile anda, teda paluwad wanad ja noored! Seda mõistab ka wäike laps — ja eks see tundmine, see elaw tundmine ole enam wäärt, kui mitmed paljas pähe õpitud salmid ja peatükid? Ja kui armas on näha, kui nemad nüüd ise weel hakkawad midagi senna juure ütlema, oma wäikesi palumisi Issanda ette tooma.

Ma ütlen teile, laps, kes nõnda lapselikult meelega Jumalat palub, mõistab seda palju paremine, kui meie wanad, sest kui keegi Jumala riiki vastu ei võta kui lapsukene, see ei saa senna sisse.

Niisuguse palwe läbi, ja Jumala sõna lugemisega, mis majas sünnib, kui isa, ema, pere ja lapsed ühtlasi ennast Jumala ette alandavad, saab usu seeme wara ja sügavamalt nende südamesse külwatud, kui mitme pitka õpetuse ja manitsemisega.

Uga ka õpetust võid sa temale wara anda. Mitte nõnda, et sa temale warsti aabitjat ja raamatud õpetad, waid nõnda, et sa temale midagi ette jutustad. Lapsed himustawad wäga juttu kuulda.

Wuudest kaunidest juttudest, mis ema lastele jutustab, oleme ju enne rääkinud, kõige armsamad ja kaunimad on need jutud, mis õpetawad, kuidas Jumal ise oma rahwast ja oma lapsi Jumala kartusele ja õnnistusele saadab. — Kui sina, ema, wõli juures istud, laps mängib su ees, katsu ometi, jutusta temale Kristuse sündimisest, tema armu tegudest, ja kannatamisest ja surmast, ehk Abramist, Mooseselest j. n. e., sa saad näha, kuidas su laps hiilgawa filmaga su peale waatab, su sõnad kui magusad marjad su suust vastu wõtab. Ja mis kallis asi see on, kui tema lapsesüda ju seda tunneb: Jeesus on ometi see kõige parem ja

kallim abimees, teda ei tohi meie mitte kurvas-
 tada, tal on paha meel, kui meie sõnakuulmata
 oleme. Waadake, nõnda hoiate teie oma lapsi
 ristmise armu sees, saadate neid Jumala sõna
 noore rohumaade peale. Need kallid lilled selle
 rohumaa peal, need on kaunid pildid Jeesusest
 ja tema riigist. Nõnda saab nende süda temaga
 tutwaks, nõnda hakawad nemad teda ju lapse
 põlwes armastama ja heal meelel tema järele
 käima. — Piibli lugude kõrwa sünnib nüüd ka
 muud waimu toitu lastele anda. Jumala
 kümme käsku, Isa meie palwe, piibli
 ja laulu salmid on kalliks hinge kosumise
 roaks. Muidugi nõnda kuidas lastele sünnib,
 lapse mõistust ja tundmist mööda. Mitte see ei
 ole pea asi, et nemad sõnu pähe õpiwad, waid
 see, et pühad sõnad kui elu seemne tera-
 kesed nende südamesse istutakse. Kõige paremaks
 õpetamise wiisiks kiidab usuija Luterus seda, et
 pühad sõnad koduses Jumala teenistuses sage-
 daste loetakse ja sel kombel lastel tutwaks tehakse.
 Isa meie palwe tuleb muidugi igakord ette, kui isa
 perega palwet teeb. Pühapäewal saagu usu õpetuse
 sõnad senna juure lisatud. Esmaspäew, kui argi-
 päewa töö hakkab, saagu kümme käsku loetud ja
 muud piibli ja laulu salmid niisamuti sündsäl wiisil
 pruugitud. Kuulewad lapsed neid sõnu sagedaste,
 saawad nemad juhatud neid järele ütleva ja saab
 siis weel mõni kord meele tuletatud, siis nad
 jääwad nagu iseenesest meele ja pähe.

„Aga eks ole tarwis, neid sõnu lastele seletada, et nemad neist täit aru saavad?“ ütleb mõni, ütlevad iseäranis need, kes warsi kára teevad, kui näitab karta olevat, et laps midagi ilma täie arusaamiseta õpib või meeles peab.

Ega meiegi ei taha, et lapsele midagi masina wiisil saaks pähe topitud, kõige vähemalt Jumala sõna, mis neile jäädavaks eluroaks peab olema. — Aga pitkast seletusest ei tule noores põlwes palju wälja. Kümme käsku saagu lapsele sel korral meele tuletatud, kui tema elus midagi ette tuleb, mis ühte või teise käsku puutub. Uusi õpetusest sünnib lühidelt seda seletada, mis laps oma küsimisega nõuab. Kõik muud jäägu sel ajal weel sala põues Jumala armu kaitsemise alla idanema! — Külap tema Waim kannab paremine, kui meie seda mõistame ja jõuame, selle eest hoolt, et tema sõna omal ajal juurt võtab, idaneb ja kasvab. Ürgem unustagem, et meie lapsed tema päralt on, ja et tema Waimu õhk juba maast madalast nende üle käib.

Lastelapselikud mõtted Jumalast ja tema riigist, nagu nemad neid oma palwetes, küsimistes ja kõnedes awaldawad, on sagedaste sügavamad ja tõsisemad, kui kõik wanainimeste tarkus. Mida sügavamalt sa oma mõistusega Jumala riigi asju jõuad läbi uurida, seda enam tunned sa ära, et kõik need meie mõtted Jumala sõna sala asjadest muud ei ole elu otsani, kui paljad lapselikud mõtted. Siin näeme meie kui ühes peeglis,

mõistatuses, seal wast palest palesse. Ürgem keelgem siis tühjas kartuses, et see liig wara oleks, oma lastele elu rooga! — Oled sina, isa ja ema, nõnda kui seletajime, piibli, katekismuse ja laulu seemne terakesed oma laste südamesse istutanud, siis on lapsel veel enne kui ta üht tähte neist pühadest raamatutest on näinud, ometi nende tuum ja siisu peas ja südames.

Ja kui ta ka eest otsast muud ei peaks mõistma, kui et need sõnad pühad palwe sõnad on, mis isa ja ema tõsise meelega iga päew loewad, ja kelle järele nemad oma ja laste elu püüawad seada, siis on temale seega kallim pärandus antud, kui kõige nende seletuste ja õpetustega, mis ta edespidi kõige maailma alamates ja ülemates koolides saab. Kool ei wõi ometi muud teha, kui aidata, et noored puud edespidi oma lehtede ja õiede ilu wälja ajamad ja ülesse näitawad.

Nende istutaja, kastja ja kaswataja on Jumala arm, ja nii kaua kui lapsed veel wane- mate hoole all seisawad, isa ja ema ustawus.

Seda pidage meeles, teie, kes teie selle suure ameti peale olete seatud! — Laske omad lapsukesed tema juure tulla, kes teie laste kõige parem sõber on! — Ärge keelge neid mitte, keda Issand ise hüüab! waid aitage omalt poolt, et tema tõutus nende kohta mõiks tõeks minna: „Niisuguste päralt on taewariik.“

IV.

Laste kasvatamisest.

Minemal korral laste kasvatamisest rääkides, tuletasime meele, mil wiisil wanemad laste waimu põldu harima peawad, ja mis head seemet senna sisse tuleb külwata.

Hea seemnega ühes kaswab aga ka selle põllu peal pahat umbrohtu! — Seepärast tahame nüüd täna iseäranis sest kõneleda, mis sugune umbrohi, nimelt laste südamest, wälja tuleb kiskuda, kui hea seeme peab tõusma ja wilja kandma.

Esimene paha, kihwtine umbrohi on kangus ja sõnakuulmata meel! — Sõnakuulmine on see peaasi, kelle sisse lapsed noorest põlwest saadik peawad kaswama. Kui laps esiteks oma wanemate sõna õpib kuulma, siis täidab ta seega juba, olgu ka teadmata, Jumala käsku ja õpib Jumala seaduse alla heitma.

Wanemate walitsus nende üle on see kool, kus nemad õpiwad alandliku meelega Jumala sõna kuulma; ka siis, kui wanemad juba mulla all magawad, teeb sõnakuulmise waim laste sees oma tööd edasi.

Saagu nemad siis juhata tud, südamest heameelega, mitte wägisi ja wastu meelt käsku

kuulma ja iseenele üle walitsema. Seda peawad nemad kõige pealt oma wanemate käest nägema. Nad peawad tundma, et kõik majas ühe kindla seaduse järele tehakse, ja et kõik selle seaduse alla alandawad. Sünnib kõik muidu juhtumise wiisil, täna nõnda, homme teisiti, siis lähewad kõikide meeled segaseks, siis ei wõi ka laps õppida oma seadust pidama. Mida enam laps näeb, et majas üks kindel tahtmine walitseb, seda enam õpib ta ka niisuguse walitsemise alla alandama. Walitsege siis oma laste üle tõsisel ja kindlal wiisil, aga ärge segage ka neid üle aru käskudega wõi keeludega. Walwage selle üle, et isa mitte ära ei keela, mis ema lubas, wõi wastaselt järjelt. Kus palju käskusid, seal on ka palju üleastumisi. Mitmed wanemad eksiwad selle poolest. Mõnes majas kaswawad lapsed kogu ni ilma walitsemeta, wõiwad kõik teha, mis nad tahawad, ei ükski ei hooli neist. — Teises majas jälle ei ole muud kuulda kui kõik see päew: „Ära tee seda, ära puutu senna, lase seda seista, tee filmapilk seda?“ Sel wiisil ei tea laps wiimaks, mis ta peab tegema, ja wanemad ei jõua isegi selle peale waadata, et nende käsud ka täieste täidetud saawad. Keela ehk käsi, mis tõeste tarwis on, aga siis ka nõnda, et sa milgi wiisi ei jalli, et laps käsu wastu teeb. Mis sa kord oled keelnud, seda ära anna lapsele siis ka kogu niiste mitte, kui ta nutma hakkab. Pead sa nõnda kindlat walitsemist,

tunneb laps, et su tahtmine liikumata seisma jääb, siis saad sa rõõmuga näha, et su laps sõnakuulelikuks lapseks jääb.

Niisamuti kui sõnakuulmisele, saagu lapsed tõe le juhata tud. Vale on üks hirmus waenlane. Niikaua kui see ühe inimese wõi rahwa sees walitseb, ei ole midagi head temast loota. — Kes waletab, on saadana laps, sest tema „on walelik ja walelikude isa,“ ütleb püha kiri. „Mina olen tõde,“ ütleb Issand, „ja kes tõest on, see kuuleb minu healt.“ Iga inimese sees wõitleb tõde ja wale teine teisega. Seda mööda kui üks ehk teine wõitu saab, peaseb inimene kurjast wõi lähed hukka.

Meie maal on, Jumal paraku, mitmed üleskohtu ja wale suuredkoolid. Hirmus on näha, kui mitmed wangi hoonetes kelmide seltsis pea walelikuks, salajaks, walewandujaks õpetud saawad. Aga weel haledam on näha, kui mitmed lapsed jeda kuradi kunsti juba wanemate käest õpivad. Aga kuidas ja kus see küll wõib sündida? küsib mõni teie seast. Kuidas isa ja ema nii meeletumad wõivad olla, oma last ise walele õpetada? Kuulge ja mõistke ise. Waata seal on üks laps noa wõi mõne teise asja kuskilt teise käest warastanud. Teine pois tuleb oma isaga noore warga majasse. Nad otsivad kõik läbi ja leiawad oma noa. Pois seisab wait, ei julge musta ega walget lausta. Ema tuleb ka fenna juure; ta teab, mis on sündinud, aga täis wiha kargab ta otsijate peale.

„Mis, kas teie tahate mu poja wargaks teha, selle tühja noa pärast? Ta on teda maast leidnud, ta on ilma süüta —“. No, waata, seal ta õpetab oma last ühel hoobil waletama ja warastama.

Oh teine pois on mõnda pahandust teinud. Poeg ja isa kutsutakse ühtlasi ette. Mis nad tee peal räägivad? Kas isa manitseb poega õigust rääkida, tunnistada, andeks paluda!? Ei! — „Ara tunnista, aja aga vastu,“ see on tema õpetus. Kas selle sarnatsid asju meie seas ei sünni? Jah, eks niisugused wanemad ise ei ole walelikud ja walelikkude isad, nagu Issand saadanast ütleb. Häda sulle, kui su laps wiimisel päewal peab tunnistama: „Sina oled see meister olnud, kelle koolis ma põrgule olen kaswatatud, minu weri tulgu sinu peale.“ Jah, hale on öelda, et nii mitmel meie rahwa seas wale päris wiisiks on saanud; et pettus ja walewanne nii hirmsaste maad wõtawad, tuleb muist ka jest, et wanemad walet õieti ei wihta, ei tunne, et ta saadanast on; et nad ise tõsised ei ole, lapsi tõele ei juhata. Ole siis armas laste isa ja ema, kõige esmalt ise tõsine, waata, et walet ja ülekohut sinust ei oleks leida. Mis sa räägid, olgu tõsi, mis sa teed, õige, mis sa lubad, pea, mis sa ähwardad, täida. Siis üksnes wõid sa last tõele kaswatada. Walwa, et laps kõige wähemat walet ei räägi, ja kui ta seda on teinud, karista teda, kui kõige juu-

rema süü eest. Siis võime loota, et Jumala abiga üks tõsine noor sugu meile kasvab. — On tõde lapse südamesse istutatud, siis kasvab sealt ka õigus ja truus wälja. Kes waletab, see warastab. On wale ära wõidetud, siis on ka warguse juur wälja kistud. Kandke selle eest hoolt, et kadeduse ja ahnuse himud maad ei wõta! — Kui sagedaste kuuldakse mõistmata emade poolt: „Waata, teisel ei ole nii ilusaid asju kui sul,“ ehk: „söö, söö, muidu ma annan teisele.“ Eks niisugune mõistmata kõne wiis päris kadedust lapse südamesse ei istuta. Speta last seda, mis sa temale annad, ka teisele jagama.

Kauta kadedust nii palju kui sa jõuad, siis kasvab tema sees armastus ja ta õpib ka teistele rõõmuga head tegema.

Püüa maiuse himu lapse sees kautada! — Paha on näha, kus laps kõik püüab saada, mis ta näeb teisel käes ehk süüa olevat. Selle eest saab ta hoitud, kui lapsel maast madalast oma kindlaste seatud sööma ajad on, ja ta peale selle iialgi midagi ei saa. Nõnda õpib ta omaga rahul olema — ja ei püüa ega taha midagi seft, mis teised tema nähes muul ajal saavad. Ons maiuse himu maha rõhutud, siis kaub ka sagedaste warguse himu. — Seft warguse hakatus on sagedaste maius.

Onsivad on need lapsed, kelle wanemad wara ka kõige wähemat wargust ära keelawad, nõnda

kui see isa tegi, kelle poeg tänuga jutustas, et ta temale finnitas: „kui sa naabri erne põllust mööda lähed, siis pööra filmad kõrwale, et sa ka üht tühja kauna sealt ei võta,“ ja kes, kui poeg maiuses kord midagi keeldud asja oli wõtnud, teda nõnda oli karistanud, et see tal kõik ta elu aeg meeles seisis ja kõik wargust hirmsaks tegi.

Kolmas waenlane, kelle wastu aegsaste tuleb sõbida, on roojus ja kiimalus. Kus roojane waim maad wõtab, sealt taganeb püha Waim; usk ja rahu kaowad ja kõige paha asjadele on ukked lahti tehtud.

Siin on hoolikat hoidmist tarwis. Paljad õpetused ja manitsused ei aita. Hoidke oma lapsi ihu poolest puhtuses, nagu ma juba enne ütlesin. Waadake selle peale, et nad teine teise ees häbelikud on. Kui lapsed suuremaks kaswawad, hoidke neid kõige kiusatuse eest! — Urge laske neid iial niisuguse kohta wõi seltsi minna, kus roppa kõnesid kuulda ja paha asju näha. Süda on mul walutanud nähes juba wäikesid lapsi kõrtsi poole wedelewat. Parem hoida kui oiata, parem ette waadata, kui kui kahju näha.

Ma olen mõnest peasajast kõnelema, mis lastest noorest põlwest saadik tuleb ära keelba. — Kui kõik hoolega sünniks, poleks palju karistust tarwis. Ometi ei wõi ka see koguni ära kaduda. Wana inimene peab surema, uus tõusma. — Nõnda kui Jumal meid karistades kaswatab, nõnda ei saa ka meie mitte ilma selleta

läbi. Sündigu see siis ka meie poolt nõnda kui Jumala poolt, isaliku südamega, tõsise meelega, armastuses. — Kui tarvis on, oma last sõnakuulmata teu, kanguse ja wale pärast karista, siis karista; aga mitte hälise meelega ega kurja lihaliku wihaaga. „Ärge äritage oma lapsi wiha,“ manitseb püha kiri. Wiha äratav wiha. Mitte patune, waid püha wiha, mis armastusega ühte sünnib, ajagu teid karistama. Mitte ilma asjata, mitte ülekohtusel wiisil, mitte ilma aruta ja üle liiga, mitte wahet tehes, nõnda et sa üht ellitad, teist karistad, sündigu su hirmu andmine nõnda, et laps tunneb, mis süü pärast teda õigusega karistakse, et ta tunneb, et wanematel walu on teda walujaste karistades. Oh kui palju eksiwad ka mõistmata wanemad selle poolest. Mis eest antakse karistust? Laps on ehk midagi pahandust teinud, kausi ümber lükanud, klaasi katki teinud, ta on jeda kogemata teinud, tunnistab, palub andeks — aga seegi pärast saab ta tulist walu! — Aga kui ta waletanud ehk sõna kuulmata olnud, sa ei lausu sõnagi! — Ära mõeda ialgi lapse süüd selle kahju järele, mis tema läbi on sündinud, waid selle üleastmise järele, mis ta Jumala ja inimeste seaduse wastu on teinud. Nuhhled sa teda selle eest, mis ta kogemata teinud, kangeste ja armutu, mis sa sest saad? Sa kiusad teda teine kord salata, sa kaswatad nõnda walet tema sees.

Suured taplemised, sagedad ähwardamised ei aita midagi. Lapsed lähewad wiimaks tui- maks ja wanemate sõnad ei mõu enam midagi. On laps karistamise wäärt, siis saagu ta warsti oma hirmu. Suurt nihtlust ei ole enamiste tarwis, kui nad muidu mõistlikult kaswatatud on. Juba wäikene karistus kannab, õigel ajal ja õigel wiisil, oma head wilja.

Oled sa karistanud, siis anna ka jälle oma armastust tunda, nagu Jumal meiega teeb. On laps kurbdust tunda saanud, siis tundku ta ka pärast jälle rõõmu. Nagu päike müristamise järele, nõnda wanemate armastus karistuse jä- rele! — „Walgust ja sooja anna igal ajal, tuult ja tormi mõni kord, wälku ja müristamist arma!“ — Laste armastus ei kau, waid kas- wab õige karistuse läbi.

Mõudke ülepea nende südamid enestele igal ajal lahti hoida, et nad oma lapseliku palwe- tega, kaebtustega ja kurwastustega wanemate juure tulewad ja midagi teie eest warjul ei hoia. Siis leiab ka kõik hea seeme nende sees maad!

Heast seemnest kõneldes, tuletan ma meele, et ka armastust laste wahel teine teise wastu peab seemne kombel külina ja kosutama.

Ta näitab küll lastele juba südamesse loo- dud olewat.

Kui wennaene ehk õekene sünnib, on wane- matel lastel sest suur rõõm. Igaüks püüab teda näha saada, fülle wõtta ja kõik head temale teha.

Uga nii pea tui ta suuremaks saab, kui ta teiste laste asjadesse hakkab puutuma, teisi segama, on ta pea tüli lahti; ja mitmes majas on kaklemist ja riidu laste wahel ilma otsata. Selle eest lapsi hoida, rahulist lapselist meelt nende seas kasvatada, peab muudugi mõistlikkude wanemate hool olema.

Ra siin on jälle peaasi, walwata, et see paha umbrohi südametes suureks ei kaswa, kust tüli ja riidu tuleb. See on kõige enamiste ahnus ja kadedus.

Ja sagedaste on wanematel enestel süüd, et need wead laste juures maad wõtawad. Kui mõni mõistmata isa wõi ema istutab ise neid lapsi südamesse.

Selle wastu wõidolge siis, wanemad, hoollega. Niipalju kui teie ahnust ja kadedust kautate, niipalju kaswatate teie armastust ja ühtmeelt. Teine asi, mis läbi armastust keeldakse ja rahu rikutakse, on, kui wanemad üht last armsamaks peawad ja ellitawad, teist halvemaks panewad. See sünnitab põlgtud lapse sees sügawat meelehaigust, kadedust ja nukrat meelt teise õrnamalt hoitud lapse wastu.

Sagedaste peetakse neid lapsi, kes waimu ehk ihu poolest nõdremad on, wanemate poolest halvemaks, et ometi nende wastu seda suuremat hoolkandmist tuleks ülesse näidata.

Targemad ja priiskemad lapsed aga ellitakse sagedaste kui filmaterad. See saadab nii hästi põlgtud kui ellitatud lapsele suurt kahju.

Walitsegu nõnda õige armastus, aga ka õige karistus laste vastu.

On lapsed mängimisel tülisse läinud, siis hoiu, et sa üht last teise pärast karistades, talle liiga ei tee. Väga hõlpsaste võib juhtuda, et sa riiu asja üle kuulates mõnda väikset asja tähele panemata jätad. Seepärast on sagedaste parem, mõlemaid leplikult ja rahupidaja meelele äratada ja tüli asja ennast kõrwale jätta.

Peale selle on muudugi tarwis lastele finnitada, et nagu igaüks oma õigust nõuab teise käest, nõnda ka ükski teise õigusse puutuda ei tohi. Mida enam ka wanemad laste õiguse piirid hoiavad, (sest ega keegi mõistlik wanem ei tohi küsida: „Mis õigust lapsel ka on?“) seda enam kaub laste wahelt rufika õigus, ja kõige rahwa seas kaswab rahumeel. — Ennegu laps tõsist wemmalikku armastust õpib, õppigu ta mõistma, mis teise õigus ja tema kohus on. — Nõnda juhatab Jumal oma rahwast. Nõnda kaswatagem oma lapsi.

Annab Jumal õnnistust, et lapse põlmes armastus ja rahu kaswab, siis on loota, et ka edespidine elu selle kalli sideme waral ühineb. Nad hoiavad siis teine teise poole aidates ja faitstes.

Ja mis nad kodu wemmaleste feltsis on õppinud, kannab edespidi muudele kaunist wilja; nõnda walmib wanemate majast ligimese armastus.

Weel mõnda asja mõiksimad wanemad meele tuletada, aga saagu sest. — Ka sest ju selgub, kui suur, kui üpris suur ja püha meie wanemate amet on, ja iseennast ja oma tööd läbi katjudes, tunneme kahetsedes, kui palju meie hooletuses ära rikkunud oleme. Eks me' tunne, et ka lastekaswamatamises, ja iseäranis siin, mitte midagi ilma Issanda abita ei sigine. Oppigem seepärast^{es} ametis tema poole kassa wälja sirutama. Ta andku siis kõigile õiget tundmist, tahtmist ja jõudu selle püha kaswamatamise tööle. Ta õnnistagu teid ja teie lapsi, et nemad teile rõõmuks ja auuks kaswaksimad ja teie üks kord rõõmuga mõiksite tema pale ette astuda, ööldes: Waata, siin ma olen ja need lapsed, keda ja mulle oled annud!

V.

Easteftaswatamifefit.

Opetamine ja koolitamine.

Nii pea kui lapse waim ärkab, hakkab tema ta waimu toidufit nõudma ja waimu wara kogu-
guma. Ja fee waimu wara, mis ta nõnda efimeftes aastades enefeie jäädawaks faab, on fuur. Kõif mis ta Jumala maailmaf ja loodud afjadefit, inimefe elufit ja tegudefit näeb ja kuuleb, tähele paneb ja aru faab: ema keel, tema fõnad ja feadufed, peale felle weel, mis Jumala arm ifeäralifelt tema hinge fiffe wajutab, — feda kõif meele tuletades, efs meie pea ütlemas: fee on tõefite nii fuur ja kallis wara, et felle wafitu ei ulata, mis kool pärafit feda annab, mitte midagi, feft kool kofutab ja arutab endife waimu wara peale toetades.

Nõnda õpib laps ju efimeftes afitades palju, fiiski on fuur wafe felle efimefe ja pärafitse õppimife wabel. Gefotfa fõnnib õppimine weel üfna ilma waewata nagu ifeenefefit.

Lapse waimu põld on weel Gedeni aja farnane, ta wõtab feemne wafitu ja kannab wilja ilma fundimifeta. Pea aga hakkab aeg jõudma, kus ifeenefe tööd ja waewa nägemifit nõutafte. Pale higi fees peab ta oma waimu põldu

harima. — Õppimise ja meeledajutamise aja wahel saagu nüüd kindel wahel seatud. Kui õppimise tunnid olemas on, siis tundku laps, see ei ole mitte enam mängu asi, waid et kõik tema hinge wäed nüüd pinemal töös on. Sel wiisil kasvab truus ja usinus kõige tööle, mis edespidi ette tuleb. See päris õppimise töö algab kodu ja lähed koolis edasi.

See õpetus, mis kõige muule tarkusele aluse paneb ja ukse lahti teeb, see on lugemise õpetus, see olgu wanemate oma hoollele antud, iseäranis on see emade asi. — Seitsemenda aasta jooksul wõite julguste sellega peale hakata. Aga täieliku hoolikandmisega, ja mitte nõnda, nagu mõnes kohas imet näha saab. Oma istub kedrades woki taga ja laps tongib kõrwal ilma mingisuguse juhatuseta tähti, kuidas juhtub. Niisugune wedelemine on aja furnukslöömine, ja sest ei tule midagi wälja! — Neid wigasti, mis sel kombel lastele lugemises sisse juhtuwad, ei jõua keegi enam pärast äraparandada.

Kui sa õpetad, siis õpeta ka tõeste ja hoolikaste, aga teiseks:

Pruugi ka õiget õpetamise wiisi. Weerimise wiisiga iseäranis kui ta üsna mõistmata kombel sünnib, näeb ema ja laps palju tühja waewa. Selle asemele astugu hääletamise ehk heli-weerimise wiis.

Kes selle õpetamise wiisi poolest laiemat tundmist omale tahab koguda, otsegi õpetust,

nagu Lüdimois ja Niggol seda omaa aabitšates ette rajavad.

Kelle ema seda õpetamise wiisi mõistab pruukida, selle töö läheb jõudjaste edasi. Kirjutamine ja lugemine läheb käsi käes lapsele selgeks. Oh mis rõõmu tunneb laps neid jutte, mis ta enne ema suust kuulnud, nüüd ise oma raamatust lugedes.

Aga misjugu si raamatuid sünnib siis lastele weel peale aabitša kätte anda?

Siin, armsad wanemad, tuleb meile üks asi kätte, mis suurt tähelepanemist tarwitab ja millest palju rääkida tuleks.

Raamatuteft ei ole meie Eesti rahwal enam puudust. Iga aastaga kasvab meie rahwa raamatute fogu.

Waimulikke ja muid õpetlikke jutu ja aja wiite raamatuid on hulga kaupa olemas. — Aga kus palju kirjutakse ja trükitakse, seal on mitmesugu: head puhaft wilja, aga ka haganaid, ja Jumal paraku, ka paha umbrohtu. Seepärast hoidke filmad lahti ja walmake, et teie oma noore rahwale mitte ette waatamata kombel kätte ei anna, mis muidu juhtub, waid lugege enne ise läbi, sest kõige parem waimu roog ei ole laste kohta ka weel mitte liiga hea. Laps pistab suhu, olgu mari fihwtine wõi hea.

Ja Jumal paraku — fihwtine toidus on suus fagedaste magusam kui hea leib, aga pärast!

Mis liha peale külmitakse, leiab lihaliku inimese südames head lihawat maad. Peale selle mõistavad pahade raamatute wälja andjad oma wälja külmitawat kihwti seemet kawalaste sõnade taha warjule katta ja magusaks teha. Ja nõnda saame siis näha, et mida ropem ja kihwtisem raamat on, seda tulisema näljaga ta ära neeldakse!

Seepärast walwage, et teie lastele leiwa asemele mitte kiva ja muna asemele mitte korpioni kätte ei anna. Urge sallige mitte laste käes kahju tegewaid raamatuid!

Ja kus waldades raamatu kogusid asutatakse, kantagu targa hoolt, et kõik sappilised, kihwtilised ja kiimalad kirjad meie noore sugu kallalt eemale hoitakse. — Väike tuli paneb suure metsa põlema. Keel on ka väike liige, aga ta teeb roojaseks kõik ihu ja süütab põlema meie elukorra sündimisest surmast saadik, kui teda põrgust süüdetakse. Need püha apostli Jakobuse sõnad lähewad sõna ja kirja kohta tõeks. Tuli on tuli ja kihwt on kihwt, olgu wale ehk wiha, olgu roojus ehk tigheidus, mis põrgust süüdetakse. Hoidkem oma lapsi, hoidkem oma rahwast, et tuli lahti ei peaseks.

Dugemise õpetamisest kõnelesime, et lugemine ja mis muud weel koduse õpetamise hoolets antud, omal ajal selge ja kindel oleks, selle eest kandku wanemad hoolt. Selle üle walwawad ka koolide ülemaatajad.

Seit maja peab aluse panema, mis peal kool edasi ehitab.

On wanemate hooletuse läbi laste õppimine furd lonkama jäänud, siis ei saada neid ka koolmeister naljalt edasi. Maja ja kool käigu käsi käes. Kanna seepärast hoolt, et lapsed kodu walmiwad, ning pärast, et kool neile õiget kasu saadaks.

Ehk sa küsid: „Kuidas mina selle eest pean hoolt kandma, et see koolmeistri asi ei ole, kui mina aga oma lapse kooli saadan?“

Wuidugi peab koolmeister omalt poolt tegema, mis amet ja kohus käsib. Aga seegi pärast ärge armake, et nüüd wanemate töö laste kallal lõppenud on! — Ühel meelel ja wael peawad maja ja kool oma tööd noorte hingede kallal edasi tegema. Weab koolmeister edasi ja wanemad tõmbawad tagasi, siis läheb õpetamine ja kaswatamine nurja. Sina isa ja ema, loodad koolmeistri peale ja loodad oma lapsele tema käest kõik head. Sul on õigus!

Aga õpeta nüüd ka jälle kodu oma lapsele auustamist koolmeistri vastu. Ka tema kohta on neljas käsk antud. Teda on Jumal lapsele juhatajaks ja wanemaks seadnud. Aga kuidas peab laps teda auustama, kui ta näeb, et teda kodu, tuleb aeg, põlgtakse ja wanemad seda salliwad, et temast auupakkumata ehk teutades räägitakse.

Teiseks: Laps peab koolmeistri sõna kuulma,

peab tema ja kooli seaduste alla alandama. Aga mil kombel peab ta seda õppima, kui ta näeb, et wanemad sest seadusest ei hooli! — Kool ja tema seadus ulatab kaugele kooli toa ukse läwest üle, ka lapse wanemad seisawad mitmest küljest kooli seaduste all. — Kui nüüd lapsed näewad, et wanemad olgu hooletusest, olgu kangusest kooli seadustest lugu ei pea, koolilast kooli truuste ei saada, ja kodusi lapsi kaitsemise ega üle vaatamise alla ei wõta, ehk muul wiisil kooli seaduste wastu panewad, kust nad siis truust ja sõna kuulmist peawad õppima!? Sa ei wõi nende käest nõuda, mis sa ise ei tee. See pärast kinnita koolmeistri auu ja kooli seadust laste südames oma kõne ja eesmärgi läbi. Muidu sa kised maha, mis kool ehitab.

Kolmandamaks: Kandke oma koolide eest hoolt. Koolid on walguse küünla jalad, on hallikad, kust elujõudu rahwale tuleb. Koolides kujutakse tulewase põlwe õnn ja õnnetus. See pärast kandke hoolt nende eest. Kus weel kassinaste koolisid on, asutage uusi juure. Kus nad waesed on, parandage, kus koolmeistrite palgad weikesed, ülendage. Kui lamp peab walgust andma, siis on tal ka õli tarwis. Kes tahab, et koolmeistri töö peab wilja kandma, see muretsegu selle eest, et ta seda rõõmuga täidab, mis amet ta peale paneb. Sina ei wõi küll seda iialgi ära tasuda, mis koolmeister su lapse kallal waewa näeb, Jumal üksnes wõib seda, aga

mõttele selle peale: koolmeistri töö ei ole mitte väljaspooline ihu töö, mis ka palgaline mõiks teha, vaid see töö läheb üksnes siis korda, kui südames lahke rahuline meel on. Et kandke siis selle eest hoolt, et ajalikud mured teie koolmeistrid maha ei rõhu ja ära ei wäsita, vaid et nemad rõõmuga oma tööd mõiksid teha. Mis teie koolide tarwis kulutate, see kannab teile ja teie lastele kõige rohkemad õnnistuse kasud. Ka sest, kuidas teie koolide eest hoolt kannate, peate kord Jumalale aru andma. Püüdke siis, et teie seda rõõmuga mõiksite teha ja ei mitte ohates, sest see ei jaada teile ja lastele mitte kasu.

Siia maale olen ma teile, armsad laste wanemad, meele tuletanud, mis Jumal teie käest teie laste kasvatamise ja õpetamise poolest nõuab.

Nüüd pööran ma teie poole, armsad wennad, koolmeistrid, kes teie ka meie noore rahwa juhatajaks ja nende üle walmajaks olete Jumalast kutsutud. See töö, mis teie kätte on ustud, seda ma tean, see on waevaline küllalt!

Sest see põld, mis teie peate harima, on ju ka patu läbi rikutud, kibuwitsu ja ohakaid täis. Ja selle põllu harimine wäsitab, tüütab ja kurnab rohkem ära kui mingi muu töö. Aga selle eest ta on ka üks kallis Jumala õnnistatud töö. Jumal on oma lapsukesi teie hooletis annud. Meie Õnnistegija ütleb: „Kes üht neistfinatšist wastu wõtab minu nimel, see wõtab mind wastu,“ ja juba prohwet Daaniel

Kuulutab, et juhatajad peavad paistma, kui taewa lautuse paiste ja kes palju saadavad õiguse teele, kui tähed ifka ja igaweste.

Eks see ei ole õnnistus, lapsukesi Issanda juure saata, eks see ei ole rõõmuks, tähele panna, kuidas nende sees waimu walgus ja waimu elu tõuseb ja kasvab. Kui suurte kasu saab selle ameti sees ka teie oma hing. Enam kui ühegi muu ameti sees jääte teie ise alati selle sisse, kätte asjadega ümber, mis teile ifka uut waimu kofumist annavad. Opetades õpite ise ja teistele teed juhataades saate ifka kindlamaks õige tee peal. Paluge oma laewa taha tuult taewast! Teie peate teiste juhatajad olema tõe ja õiguse tee peal. Ülem asi on süis, et teie ise seda tunnete. Muudu olete pimedad pimedate juhatajad. Mõudke head tundmist taga, mis teie ametisse tarwis läheb. Püüdke iga päew kasvada waimu walguses. Olge küünlad, mis ise põlewad ja teistele walgust annavad. Käige ise seda teed, mis teie teisi juhataate. Tehke nõnda, kui see auus laste kasvataja, kes ütles: Ma ei ole ialgi midagi õpetanud, mis ma ise selgeste ei mõistnud, ega midagi käskinud, mis ma ise ei püüdnud teha. Kes õiguse ja tõe tee peal tahab edasi minna, seisku kindla põhja peal. See õige põhi on Kristus ja tema arm. Selle peal seiske kindlas usus. See kallid ewangeliumi Luteruse usk, mis teie peate kuulutama, olgu teile elawaks südame waranduseks.

See valgus, mis Jumala armuõpetusest paistab, see pühitsegu ja seletagu kõik muud õpetust, mis teie annate. Kõik on teie pärast, ütleb apostel. Kõik ajalikkude asjade õpetus on ka valgus, mis meid aitab õiete oma teed käia. See on üks wara, keda meie mitte igirätiku sisse ei tohi mahamatta. Nii palju kui võimalik, püüdkte selle poolest ise kaswada ja ka oma lastele niipalju sest jagada, kui neile tarwis läheb, et nad igaüks omas ametis oma rahwa tubliks liikmeteks mõiksid saada. Peaasi on aga, et õpetus täielikult ja põhjulikult antakse. Mitmesugused õpetused, aga kõik puudulikult ja poolikult, segab meelt, kaswatab uhkust ja rikub elu. Kes poolik ja puudulik omas tundmises, on enamiste poolik ja hooletu kõiges omas töös.

Parem vähem, aga täielikult. Aga kõik õpetus seisku usu põhjusel. Sest usk on rahwaste elu mee kaew.

Wauwad meie koolid selle põhja pealt maha, kellest nad on wälja kaswanud, kelle peal nad üksnes kindlaste seisawad, siis jääb neile kooliteutajatele õigus, kes alati walmis on ütlemä: Koolid kaswatawad kelmisi ja kahjutegijaid.

Jumala kartus on kõige tarkuse haka tus. — Nõnda tunnistab püha kiri. See sõna jäägu ka liikumata kõigile, kes koolide ülewaatajad on ja nende kallal tööd teewad, juhatajaks. Jääb usk ja Jumala sõna meie koolide põhjaks ja aluseks ja walguseks, siis ta saab haputaignaks,

mis meie rahwa elu pühitseb ja teda õnnistusele hoiab.

Selle eest seiske, selle üle walwake ka teie, armsad koolmeistrid. Laste üle walwajateks nimetab teid Jumala sõna. Olge siis õiged walwajad. Walwaja peab teadma, mis ta hoiab, walwaja filmad peawad lahti olema ja nägema, kust kahju tuleb. Walwajal peab ka mehine meel olema wõidelda, kui wõitlemise aeg kätte tulnud. Jumal andku teile siis selged filmad, õiglase südame ja kindla meele. Urge laske oma meelt nende läbi ära segada, kel sõbra keel, aga waenlase meel, ega nende läbi, kes salamahhi wiha ja kiusu waimu küliwad. Kes ühes tööd teewad ja walwawad, neil peab ka olema üks meel ja üks waim.

Et lõõgem siis käed kokku kõik, kes meie oma rahwast armastame, tema kallal oma tööd teeme, teda kõigest omast jõuust püüame edasi saata. Meie kõik, laste wanemad, koolmeistrid ja õpetajad, lõõgem käed kokku, et ühel meelel ja ühes nõuus oma tööd teeme. Zuba fiia maale ei ole meie mitte ilma kasuta oma tööd teinud, Jumal on meile nõuiks ja abiks olnud. Ta ei taha meid ka edespidi mitte ilma abita ja õnnistufeta jätta. Zäeme meie aga kindla põhja peale seisma, kanname aga igauks omal kohal täit hoolt, ja läheme Jumala nimel ühel meelel edasi, siis Ta õnnistab meie tööd ja lasseb teda meie rahwale jäädawat elu wilja

fanda. — Aga seejala rammu, mis kõigest meie tegemusest läbi oovab, olgu see meel, kes Issanda vastu ütles: Issand, ja tead, et ma sind armastan, siis ta annab meile õiget karjatse südant laste vastu ja tahab meie kätte läbi ise oma karja lambakesi noore rohu maade peale juhatada ja neile õiget elu toidust anda.

VI.

Perewanemate kohus teenrite vastu.

Minemal tunnil oleme sest rääkinud, kuidas meie oma lapsi peame Issandale kasvatama ja hoidma. Nüüd on aga neljandama kásu järel majaisa ja ema niisanuti kui lastele, ka perele ja teenritele wanemaks seatud. Meil on õigus, ka teenrite käest auustamist ja sõnakuulmist nõuda. Kus aga meie õigus on, seal on ka meie kohus. On perewanemate õigus, teenrite käest nõuda, et nemad lapseliku meelega ennast leiwanemate alla heidavad, siis on ka nende kohus neid isaliku armastuse ja truusega juhataada, õpetada, kasvatada ja õigusega nende üle walitseda. Nõnda õpetab meid ka apostel Paulus: Issandad, tehke seda sulastele, mis õige ja kohus on (Kol. 4, 1), ja teie isandad, tehke ka sedasama nende vastu ja jätke ähwardamist maha ja teadke, et ka teil enestel Issand taewas on, ja tema ei pea enam lugu ühest kui teisest (Ewes. 6, 9).

Nende wiimse sõnadega juhatab meid apostel selle Issanda sõna peale, kes ühte wiisi ülematele ja alamatele, majaisadele ja teenritele oma kásku ja seadust on annud ja kõikidest sedasama asja nõuab, et igaiüks omas ametis ustaw ja truu peab olema.

Et meie aga igäiks omas ametis Issandale wõiksimine truust ülesnäidata ja teine teisele teha, mis õige ja kohus on, seks läheb kõige esmalt tarwis, et meie õiete äratunneme, mis iga amet meie käest nõuab, kuidas mitmesugused elupõlmed ja seisused siin maa peal teine teisega ühte puuduwad, ja misuguse seaduse all nad seiswad.

Tahad sina, armas sõber, keda Jumalast majaotsalifeks on seatud, nüüd oma teenri wastu teha, mis su kohus on, siis pea igal ajal meeles, kelleks tema sinule ja sina temale seatud oled. Pea meeles: Ta ei ole mitte sinu pärisori, keda sinu meelewalla alla on pandud, et sul luba oleks temaga teha, mis sa tahad. Ta ei ole ka mitte paljas palgaline ja päiline, teie seisus teine teise wastu mitte üks paljas kaup, kellega teener oma ihu tööd sulle seatud palga eest ära müüb; teener ei ole mitte üks tööriist, kellest aga nõutakse, et tema selle eest, mis tema kohta fulutakse, ka kasu sisse toob, ja kellest muudu ei hoolita, mis ta teeb ja mis talt saab.

Waid sinu teener on kõigeesite sinu kaasulane Jumala ees, kes ühest enam lugu ei pea kui teisest; ta on sinu ligimine ja wend Issanda sees, kes teid teine teise kõrma teie igapäewases elus on seadnud, et igäiks teist peab aitama, nende annetega, mis temale Jumalast on antud; teener on siis maja liige, kes niisamuti, kui ta ennast maja seaduse alla peab alandama ja

maja tööst ja waewast osa wõtma, niisamuti ka sest auust ja õigusest, mis maja liikmetele peab antama, ja sest õnnistusest, mis ristiinimese majaelu perele peab saatma, omalt poolt peab osa saama. Ja majaperemees ei ole siis mitte üksi käsjuandja ja kubernaja juures, mitte paljas leiwajagaja ja palgamaksja, waid peab ka oma teenrite kohta õigeks majapeaks, hoolekandjaks, juhatajaks — abimeheks ja isaks olema. Seda alati meeles pidades, näidake ennast oma teenrite wastu üles, selle mõõdu ja nõõri järel pidage oma ametit. Tehke kui õiged majajad oma perele mis õige ja kohus on, tehke seda truuste ja täieste. Isa kannab oma laste ülespidamise eest hoolt. Andke ka oma teenritele täieste ja nurisemata toitu ja palka. Isa armastab oma lapsi. Näidake ka oma perele lahket armastajat südant. Wõtke osa nende rõõmusest ja nende kurwastusest. Olge kõigis asjus neile abiks ja nõuiks. Ärge pange neile suuremat koormat peale, kui nad jõuawad kanda. Olge kannatlikud, kui kannatust tarwis on. Ärge lükkage neid ära, kui nad haigeks jääwad. Ärge armake, „kui ta ei jõua tööd teha, mis eest pean ma teda toitma ja ennast kullutama?“ Siis just näidake, et ta mitte paljas tööriist ei ole, waid üks majaliige, kes armastuses hoitud, ja kelle eest hoolt kantud saab ka siis, kui ta oma igapäewase tööga oma igapäewast leiba teile ei jõua tajuda. — Isa on

lastele juhatajaks ja õpetajaks. Kandke ka selle poolest oma pere eest hoolt. Rõige parem õpetus on ka nende kohta jälle see õpetus, mis nad teie ja teie maja elust saavad. Andke neile aga ka iseäralikku õpetust, kus neil seda tarvis on. Rõige esmalt jagage ka neile seda hinge toidust, mis Issand meile omas sõnas annab. Koguge neid ka ühes oma naese ja lastega maja altari ümber — see on Jumala püha sõna — kui teie kui majapreestrid oma perega Jumalat teenite ja appi hüüate. Laske ka nende südamesse Jumala sõna walgus paista. See annab neile igapäew uueste õpetust, kinnitust, jõudu ja truust nende elule ja tööle. See tuletab neile ikka uueste meele, et teie kõik ühe Issanda walitsuse all seisate, et nemad kõige oma töö ja talitusega mitte paljalt inimesi, waid ka Jumalat teenivad. Nad teadwad siis, et olgu ka, et peremehe film neid ei näe, taewa Isa film alati nende üle lahti on. Nad ei tee siis oma tööd mitte filmakirjaks, waid tõsi ja ustawa meelega. Nende töö ei ole neile siis mitte koormaks ja ikkaks, waid nad teewad seda armastuse ja rõõmuga, sest Jumal, nende ülem käsuaandja, on ka nende abimees ja rõõmusaatja. Ja nõnda kui teie neile igapäewast hingetoidust Jumala sõnast peate ette panema, nõnda kandke ka selle eest hoolt, et nad pühapäewal oma täielikku hinge jahutamist leiaksid. Walwage selle üle, et nad „jut-

lust ja Jumala sõna ei põlga," vaid kogudusega ühes oma Issandat p. kajas teenivad. Ja kui ka maja ja elajate talituse pärast iga pühapäeval kõik majapere kirikusse ei saa, siis seadke omad asjad ometi nõnda, et igauks korra pärast Jumala teenistusest võiks osa võtta. Ja ka nende eest, kes koju jäävad, kandke hoolt, et nemad oma pühapäewa võiksid pühitseda. Andke neile niipalju aega, et nad ise Jumala sõna võivad lugeda, ehk kui ise kodu olete, lugege neile jutluse raamatust ette ja kandke hoolt, et nõnda kui ihutoidus pühapäeval parem on, kui igapäewane toit, nõnda ka hing pühapäeval oma rohkemat toidust ja rõõmustust võiks saada, kui argipäeval võimalik on.

Nõnda teenige Issandat oma perega. Tulge ka nende pärast kõiges asjus tema püha pale ette. Et teie ihu haiguses oma teenrid peate aitama, sest oleme ju rääkinud. Aga raskem kui ihu haigus on hinge tõbi. Kui nüüd sinu teenril mõni niisugune iseäralik hinge wiga on, kui ta sõnakuulmata ehk hooletu ehk riakas ehk ropp, eks ja siis seda enam temale niisuguses tõbes abi ei peaks nõudma selle arsti juurest, kes ka hinge haigust parandab. Et mine siis tema pärast Issanda juure, kaeba temale oma maja ja oma teenri wigadused. Tuleta tema ees, kui sa oma pere haawad temale oled näitnud, alanduses ka meelet, mis süüd sul enesel on. Teenrite ees sa ei või seda teha, tee seda

fiis seda enam jälle Issanda ees. Oled ja nõnda enesele ja oma teenrile sest õigest arstist parajat parandamise rohtu palunud, fiis ta aitab find ka omalt poolt teenrile teha, mis su õigus ja kohus, teda noomida, õpetada, karistada, kui tarwis on, ja aitab korda saata, mis sa üksi omast jõuust ei saa.

Oh mis kallis asi see on, kui nõnda maja-
liikmete südamed eestpalwe ja armastuse, Jumala
waimu ja wäe läbi ühendatud saawad! Kui
kallis asi see on, kui teener majaisast ära tunneb,
et ta tema hinge armastuses ja truuses oma
käte peal kannab! Siis kasvab teener omalt
poolt ka jälle majaeluga kokku rõõmu ja kurwas-
tuse päiwil, fiis tunneb ta maja kasust, auust ja
õnnistusest ka omalt poolt rõõmu ja püüab maja
kahju ja kurja eest hoida. Siis ei tee ta oma
tööd mitte kui palgaline, fiis ei ole tarwis teda
wägise sundida ega ennast tema eest wärisemise
ja kartusega kui warga eest hoida, waid ta püüab
fiis ka heast südamest kaswatada ja hoida, mis
ta käe alla on antud.

„Tehke fiis, manitseb apostel, teenritele,
mis õige ja kohus on, ja jätke ähwardamine
maha.“ Mis on nüüd selle sõnaga ööldud?
kas seega keeldakse iga tõsist kõwa sõna, mis
teenrile antakse, iga mehisi walitsust, mis tema
üle peetakse? Ei tõeste mitte. Miisamuti kui
wanemad oma lapsi manitsemise ja karista-
misega, armu ja hirmuga peawad kaswatama,

nõnda peavad ka perewanemad oma teenrite üle õiget walitsust pidama.

Apostlil ei ole iialgi meele tulnud, selle sõnaga heaks kiita, kui perewanemad pehmuses ohjad käest äraannawad, kui nad kartuses, et aga filmapilk rahu saaks rikutud, ja ennast õrnast meelehaiguse ja sõitlemise eest hoides — wastupanemist, hooletust ja kõlwatu wiisi omas majas sallimad. Kes seda sõna nõnda mõistab, see pöörab seda koguni waleks. Majajäsa on sellepärast majapeaks säätud, et ta oma pere üle kindla ja tõsi meelega peab walitsema, kes seda ei tee, see rikub Jumala ja inimeste säädust ära, see teeb, et maja ja pere ühes hukka läheb. See ei tee perele siis ka mitte, mis tema õigus ja kohus on, ei juhata oma teenrid mitte heale, waid kurjale, ei kaswata nende sees mitte sõnakuulmist, truust ja õigust — nõnda kui ta kohus — waid kangust, hooletust ja ülekohut.

Ei mitte walitsust ei keela apostel, seda kinnitab tema igal pool. Ta ütleb aga teenrite kohta seda sõna, mis laste kohta õppisime, kui ööldi: „Urge äritage neid wihale.“ On tema sõnakuulmata olnud, on ta käsu wastu pannud, on ta laisk ja hooletu oma töö juures, ehk muus asjas effinud, siis on muidugi tarwis, teda sõidelda, temale kõwaste ette panna, teda ka, kui tarwis, karistada, nii palju, kui õigus ja säädus seda lubab. Seda

ei feela apostel iialgi. Aga seda ta feelab, et fina alati kui waenlane tema peale käid, et ja otsata taplemise, tõrelemise, ahwardamisega temale liiga teed ja teda jälle wihale äritad. Meie teame igaiüks, kui väga mõne teenrite igapäewased — olgu ka waiksed — pahad wiisid, eksitused ja süüid, nende kawalus, hooletus, tuimus perewanemaid wõiwad pahandada ja neile meelegaigust teha. Kus nüüd perewanemad mitte ei mõista eneste üle walwata, seal tõuseb otsata tüli ja riid. Kus kõige wäheema asja pärast ilma aruta tapeldakse, kus igapäew muud kui käratsemist ja ahwardamist ühelt poolt kuulda ei ole, seal tuleb ka pea teiselt poolt wasturääkimist ja haukumist. Wiha walitseb ühelt, kanguis teiselt poolt, peremees ja poisid, perenaene ja tüdrukud seisawad siis otsegu waenlaste sõjawäed teine teise vastu. Kõik, mis tehakse, tehakse paha meelega ja wägise ja seda nii kaua aga, kui perewanema film nägenas on. Niipea kui ta selga pöörab, on teener seesama hooletu kui enne, ehk teeb pealegi meelega kahju. Niisugust waenlase elu ja igawest sõda, niisugust kurja, tigatedat liusu, waenu feelab apostel ära, sest et see kõik majaelu kui kihwt ärarikub ja kõik maja rahu ja õnnistust kui rooste ärasõõb.

Dled sa oma teenrit, kui tarwis oli, sõidelnud ja karistanud, siis käi ka jälle lahkest ja sõbralikult temaga ümber, ära näita tal

alati nukrat meelt, ega pea temaga otsata wiha, waid lase teda äratunda, et sul isalik meel tema wastu on, mis ka karistamisega tema parandamist kui ülemat asja nõuab. — Igal põlwel on oma auu. Ka teenril on oma auu, ja seda fina ei tohi rikkuda. Sa rikud seda aga, kui sa temaga otsekui ühe pärisorja eht alama loomaga ümber käid. Ja rikud sa tema auu, siis ei wõi sa ka oodata, et ta sulle seda auu annab, mis sinule sünnib anda. Olgu siis su walitsus kindel ja mehine, aga ka õige ja isalik.

Berewanema walitsuse all seisab tema kõiges omas töös. Et see truuste ja hoolega, mõistlikult ja täieste saab tehtud, selle üle on teie õigus ja kohus, walmada. Aga teener ei ole paljas töötegija, ta seisab ka siis teie käsu ja walitsuse all, kui töö seisab ja hingamise aeg on. Ka siis peab ta ennast teie walitsuse alla heitma, teie maja säädust pidama. Muidu ta ei wõi teie maja liige olla. Igal majajal on Jumala ja inimeste ees õigus, teenri käest küsida ja igal ajal wastust nõuda, kus ta on ja mis ta ette wõtab. — Walwage oma pere üle, kuulage nende järele ka siis, kui nad mitte teie majas ega põllu peal töös ei ole. Teie wastate kui majalised selle eest, kui nad teie hoolestuse ja pehme walitsuse läbi kurja kiwsatuse sisse satuwad ja oma hingele kahju teewad. Jumal andku teile ka sellepoolest õiget truust ja hoidku

teid niisuguse meele eest, kui sell' mehel oli, kellest ma mõne aasta eest kuulsin, kudas tema oma poisiga ennast kiitnud kaupa teinud olemat: „Laku koer nii palju kui sa tahad,“ oli ta öölnud, „tee aga truuste oma tööd.“ Pisut on nüüd küll neid, kes oma hoolimata meelt nii ropul wiisil üles näitavad — ja ka see mees ei olnud (teile auuks olgu see ööldud) meie kogudusest; aga armsad sõbrad, katsuge ennast läbi, kas mitte sellesarnatsed mõtted wahest ka teie südames liikumas ei ole, nagu ei oleks teil muud oma perega tegemist, kui et nemad teile tööd teevad ja teie neile palka annate. Teie olete majaisad ja wastate Jumala ees ka oma pere eest. Oh ärge unustage seda Jumala sõna tunnistust mitte ära, mis meie oma esimeses tunnis meele tuletasime, et kui üks, kelle hoole alla tema ligimine on seatud, teda näeb eksituse tee peal käimad, ja ei manitse ega keela teda mitte, et siis, kui ligimene tema hooletuse läbi hukka läheb, tema weri fõrd tema käest peab nõutud saama. Walwage siis oma teenrite üle, et nemad paha tee peal ei käi ja paha seltsi ei heida. Walwage nende üle nende hingede pärast, walwage nende üle ka selle pärast, et teie oma maja elu nende läbi ei saaks rikutud. Teie hoiate oma maja ja wara ometi hoolega kahju eest. Tuld ei tohi ükski teie maja külge panna. Aga on siis seda tuld üksnes karta, mis maja

katust põlema paneb? Eks suuremat kahju ei ole sest tulest karta, mis maja seestpidist elu ärrifub? Niisugune tuli mõib pea ühe ropu, riiafa, üleannetu, joodiku ja liiderliku teenri läbi maja elusse tulla, — ja on niisugune paha tulepäde kord teie majasfe kantud, on ta teie hooletuse läbi teie majas maad mõtnud, kui pea hakkab ta siis teistest maja liikmetest kinni, rifub ka teiste sees puhtust, rahu ja auu ära ja saadab teie majale otsatu kahju. Et waatke siis juba ette, kui teie üht teenrit oma majasfe mõtate, kas ta ka teie majasfe sünnib; ärge waatke mitte üksnes see peale, kas tal tugewad käed ja luud ja kondid, kas ta tubli töötegija on, waid kõige enam selle peale, kas ta oma eluwiihside ja kombete poolest puhas ja laitmata on, nõnda et teie julgeste teda oma majaliikmeks mõite wastu mõtta. Ja ütelge temale warsti ette, et kui ta teie maja katuse all elab, teie laua juures sööb, teie hoole alla ennast annab, et ta siis ka igapidi ennast teie walitsuse alla peab heitma, teie sõna kuulma, maja säädust pidama ja ennast puhtaste ja laitmata ülesnäitama. Ja et see nõnda sünnib, selle üle walwage truuste ja kindlaste, walwage nende üle igal ajal, olgu nad kodu ehk wäljal, majas ehk rehes, põllu peal ehk karja juures õitsel, töö juures ja ka siis, kui hingamise ajad on. — Walwage nende üle iseäranis laupäewa õhtul ja pühapäewal, et need kallid pühad päewad mitte paha

töö ja ropu tegudega ärateutatud ei saa. Ja kui teie kohus on keelda, et teie pere mitte wäljas ümberhulkudes koerust ja pattu ei tee, siis walmage seda enam selle üle, et teie oma maja mitte patu ja roojuse pesaks ei saa. Üks majajäsa, kes sallib, et tema majas noor rahwas hulgani tropi kaupa koku jookseb, et seal poisid ja tüdrukud ropul wiisil kooskäiwad, nõnda kui häbemata wiis, Sumal paraku, mitmel pool liikumas on. — Üks majajäsa, kes seda ja muud häbemata wiisi omas majas sallib, ehk isegi weel selle nõus on, seda ei wõi majajäsa nime-tada, see on maja waenlane, kes oma peret kuusatusse sisse saadab ja iseeneise ja oma maja perele Sumala nuhtlust ja needmist kogub. — Ja kus niisugused pahad asjad ilma perewanema teadmata ja wastu tema keelmist sünniwad, seal andke neid aga üles ja ma wõin teile walitsuse nimel lubada, et nemad teile kõigest jõust ja wäest tahawad abiks olla, et ümberhulkujad koerad ka oma koeruse palka peawad kätte saama. Pidage õiglast mehist walitsust oma pere üle ja ärge kartke, et teenrid selle pärast teist ärajooks-wad, ja et teie pereist ilma jäete. Sumal andku aga, et õige palju — et kõik perewanemad oma maja nõnda puhtuses hoiaksid, külap siis ka teenrid ennast Sumala seaduse alla alandawad ja tänuga tunnemad, et neil aga seal hea põli on ja õige jäädam kasu tuleb, kus neid kindla walitsuse all peetakse ja kurja eest hoitakse.

Rus perewanemad niisugust isalikku walit-
fust peawad, ja pere ennast selle walitsuse alla
heidab, kus mõlemad kui ühe Issanda sulased
tema seaduse alla ennast alandawad, kus nad
teine teisele seda auu andwad, mis igaihele
tuleb anda, ja teine teist nende annetega teeni-
wad, mis neile Jumalast jagatud on, seal kas-
wawad nad armastuses kui õiged maja liikmed
kokku, seal on nemad teine teisele õnnistuseks.
Seal tuleb wanemate õnnistus laste ja pere
üle, ja pereft jälle õnnistust perewanematele ja
kõige majale. Seal kasvab ja õitseb niisugune
maja Jumala armukaitsmise all ja on üheks
asemeks, kus Jumala waim oma tööd kõikide
juures keelmata mõib teha, ja kõik õnnistusele
saata.

Täna olen ma teile, armsad perewanemad,
Jumala sõnast püüdnud ette panna, mis teie
poolt isäranis tuleb tähele panna, et teie maja
elu hästi forda läheks. Ma tean ju küll, et
kus asjad mitte õiete ei lähe, et seal sagedaste
ka teie teenritel süüd küllalt on. Aga ärge
wabandage ennast seega mitte. Waadaku igaiks
aga esiteks isienese peale, nõudke omad mead
õiete äratunda ja Jumala abiga parandada.
— Siis lähewad asjad edasi. Omal ajal
tahan ma ka sest laiemalt rääkida, mis teie pere
kohus teie wastu on. Aga kahte teed ei mõi
ma korraga käia, ega kahest uksest minna.
Täna olen ma seda teed käinud ja selle ukse

wastu koputanud, mis teie südamesse pidi saatma. Jumal andku oma armu, et see tee ja uks tema sõnale oleks lahti olnud, ja alati lahti seisaks, siis tuleb ka tõeste tema rahu ja abi rohkestele teile ja teie majadele. Siis ehitab tema ije teie majad selle õige nurgakivi peale, kes on Kristus, meie Issand, ühendab maja liikmed usu ja armastuse sidemega ja pühitseb seda põlwe, kellest täna oleme rääkinud, et meie teda ka selle hea ande eest mõikime tänada, mis ta meile „hea walitsuse ja waga pere“ läbi tahab anda. Seda läheb meile niisamuti tarwis kui igapäewast leiba, kellega ühes meie katekismus meid seda ju ka õpetab paluma. Et olgem siis ka selle poolest truud, palugem Jumalat igapäew selle pärast ja tehkem omalt poolt, mis meie kohus on, siis ei wõta tema meile oma „abi mitte keelda. Amen.

VII.

Mis on teenrite fohus perewane-
mate wastu?

Selle peale annab meile wastust Jumala sõna Ewes. 6, 5—8: „Teie sulased, kuulge nende sõna, kes teie isandad on liha poolest, kartuse ja wäristusega, oma südame waga- duses: nõnda kui Kristuse sõna. Ei mitte filmakirjaks teenides, kui need, kes inimeste meele pärast püüdwad olla, waid kui Kris- tuse sulased, kes Jumala tahtmist südamest teewad, kes heal meelcl Issandat teeniwad ja ei mitte inimesi: Sa teadke, mis head keegi ital saab teinud, et temale seda saab tasutud Issanda käest, olgu sulane ehk wabat inimene.“

„Teie sulased,“ ütleb apostel. Mis tä- hendab see sõna tema juus? Seda on ta päris- orjade kohta ütelnud. Sest sell' ajal olid kõik sulased pärisorjad. Nad ei olnud priid inime- sed, nagu teenrid meie ajal, kes mõiwad teenida kus ja keda nad tahawad ja niikaua kui nad tahawad, waid nad olid pärisorjad, keda raha eest osteti ja müüdi, kelle üle isandatcl õigus ja luba oli, nendega ümber käia, kuidas nad tahtsid, neid sundida, waewata, piinata ja ka fогuniste surmata. See waene, piinarikas põli

on nüüd enamiste, Jumal tänatud, maa pealt koguniste ära kadunud. See on üks kasu ja wili, mis Jumala arm ja ristiusu õnnistus inimestele on saanud. Kristus, kes meid patust, surmast ja kuradist on päästnud, ja teine teise wendadeks kutsunud, ei falli ka mitte, et tema koguduse liikmed ajalikus elus pärisorja ifke all peawad ägama, waid tahab, et igauhel oma inimese auu ja õigus peab olema. Selle eest täname meie teda kõigest südamest. Selle eest tänawad teda perewanemad ja teenrid ühtlasi. Ja meie peame temale oma tänu seega ülesnäitama, et meie ennast nüüd mitte wägise ja sunnitud, waid südamest ja hea meelega igauks nende jääduste alla alandame, mis Jumal meile ka meie waba põlwe kohta on annud.

Ka need seadused, mis teile, teendrid ja sulased, on antud, on Jumalast kinnitud ja seatud. Et heitke ennast siis hea meelega südamest ja rõõmuga nende alla, olge oma põlwe ja seisusega rahul ja selle sees tänulikud Jumala wastu!

Selle peale wastate teie mulle ehk: „Mis asja on meil küll tänada, rahul ja rõõmsad olla? On meil mõni rahu ja rõõmu põli? Meil enestel ei ole maja — wõõra katukse all peame meie elama. Meil enestel ei ole põldu — wõõra põllu peal peame tööd tegema. Meil ei ole oma meelewalda — teiste käsku peame kuulma, teiste tahtmist täitma, teiste kasuks homikust

õhtuni pale higi sees tööd tegema, teiste teenistuses oma ihu ja hinge jõudu ärafulutama.“

Bidage kinni, armsad sõbrad, kes teie nõnda nurisedes oma põlve laidate! „Kas olete ka õieti selle üle järele mõtelnud, mis teie räägite?“ Ütelge mulle esiteks: Kell' ei ole siin maa peal mitte teenistust? Kes ei seisaks mitte käsu ja sääduse all? Meie oleme kõik Jumala sulased ja majapidajad, ja mida suurem kellegi amet, seda suurem on ka tema vastutamine ja mure. Preisimaa kuningas Fridrik II. ütles enesest: „Ma ei ole muud, kui oma riigi esimene teener.“ Ja tõest, niisugusel teenril on enam tööd ja tallitust, kui kõige alamal teenril. Alam teener peab aga ühe inimese sõna kuulma. Niisugusel suurel teenril olgu aga kõrvad lahti, iga alama palwet kuulma, suu valmis, kõigile vastust, nõuu ja juhutamist andma, käed ülestõstetud, kõiki kaitsma ja hoidma.

Teie vaatate ehk kadepusega oma leivawanemate peale. Aga tuletage ometi meele, et neil niisamuti tööd ja tallitust on kui teil. Eks nende kaelas ei ole pealegi, mis teil mitte ei ole, mure ja hoolikandmine kõige oma maja eest? Teil on igapäev laud kaetud, leib valmistud, teie saate omal ajal oma palka, ja kui mitte, siis teate, kust teie enestele abi ja õigust võite nõuda. Aga kes kuulab järele, kust nemad seda saavad, mis majapidamises tarvitavad, mis teile andvad? — Olgu õnnistuse

ehk äparduse aasta, teil peab kõik ühtewiisi walmistud olema, mis teie ihu ja elu ülespidamiseks tarwis on, ja pealegi wastawad nemad weel teie hingede eest. — Ma usun, kui teie diete järele mõtlete, siis ei saa teie mitte nurisema, waid peate südamest Jumalat tänama, et teil nii hea rahuline põli on. Teie teate iga tund, mis teie kohus teha, teate, mis teie selle eest saate; ja mis teie kohus saada, seda saate ilma mureta ja küsimata omal ajal kätte. Mida alam amet on, seda vähem wastust, ja mida vähem wastust, seda vähem muret. Ja on teil mõni koorm kanda, siis ärge tehke teda ometi raskemaks nurisemisega ja wastu tõrkumisega, alandage ennast tema alla, kuulge rõõmuga oma perewanemate sõna, täitke hea meelega nende käsku, siis läheb teie koorm teile fergeks, ja kõik teie töö armjaks.

„Kuulge oma isandate sõna kartuse ja wärisemisega,“ ütleb apostel. Mis peate teie siis kartma, mis eest wärisema? Selle eest, et teie mitte Jumala ees kõlwatumad ei oleks, teda oma laiskuse, hooletuse, wastupanemise läbi ei wihastaks, ja et siis ka teie isandatel õigus ei oleks, teid sõidelda ja karistada. Kas kardate nõnda Jumala ja oma leiwawanemate õiget ja püha wiha, kas hoiate ennast selle eest, et teie neile meelegaigust, kurwastust ja muret ei saada? Kas annate ennast hea meelega nende walitjuse alla ja püüate kõigest jõuust ja wäest

nende tahtmist ja käsku täita? Katsuge selle poolest oma südamed läbi. Ütelge ise: Eks ei ole mitmed teie seas, kes aga waemalt teewad, mis nime pärast kästakse ja sunnitakse, ja ka seda aga nurisemisega ja wasturääkimisega? Kas neid ei ole teie seas, kes iga töö juures ennast nii õrnast hoiavad, et neil aga lõigewähemat waewa ega koormat seal juures ei oleks, kes seda nii hooletumal wiisil teewad, et keegi sellega rahul ei wõi olla? Saab midagi kästud, mis nende meele pärast ei ole, siis on warssi fiisa ja kära lahti: „Meile tehakse liiga ja ülekohut, niisugust perewalitsust ei ole kuski leida.“ Ja on siis süda täis ja meel paha, siis ööldakse ka pea oma perewanemale, kes julgunud tööd laita, ja nendega tapelda: „Noh, kui ja minuga rahul ei ole, siis otsi enesele teist teenrid, mina lähen sinu juurest ära.“ Kui nüüd niisugune sõnakuulmata teener iga perewalitsust mahajätab, kellest ta arwab, et temale liiga on tehtud, mis tuleb sealt wälja? Ta jookseb ühest kohast teise, hulgub mööda maad ümber, iga aasta ise peremees, asjad lähewad temaga ikka waesemaks ja pahemaks, ta läheb oma ümberhulkumisega wiimaks päris koeraks ja üleannetumaks kelmiks, kes enam kuski kohta ega teenistust ei saa ja häda ja wiletsus on tema palk.

Seft jutustakse üht wana mõistatuse juttu. Üks eesl oli kärneri juures teenimas, kus ta

sagedaste kapsta lehti ja muud magusat rohtu sai. Ta ei wiitsinud aga seal tööd teha ja jooksis ühe potisepa juure. Seal pidi ta raskemat tööd tegema, igapäew sawi sõtkuma, kapsta lehti ei olnud aga kufagil saada. Ta põgenes sealt jälle ära ja sai ühe nahaparkija juure. Seal oli tal kõige raskem töö, ja ta pidi pealegi igapäew nägema, kuidas tema wendade nahad said mahanülitud ja pargitud. Müüd ta ehmatas ja ütles: „Oleks ma ometi wana peremehe juure paigale jäänud, siin saab wiimaks ka minulgi nahk mahatõmmatud.“ Jah, kes kannatamata meelega kuskil ei seis, see rikub oma elupõlwe ja iseennast.

„Kuulge oma isandate sõna“, ütleb apostel, „ei mitte filmakirjaks teenides, kui need, kes inimeste meelepärast püüdwad olla.“ See sõna läheb nende kohta, kes pealt nähes libedad on, perewanemaid meelitawad ja nende juu järel räägivad, aga mis teewad nad selja taga? Seal nad naerawad, hirwitawad ja teutawad neid igapidi ja keelwad teisi nende teestuse sisse astumast. Neil on kahetordne keel ja kahetordne meel! ja kuidas meel ja keel, nõnda ka töö. Silma ees kärmed ja usinad, et paremat ei wõi tahta, aga pöörab ja selga, siis on nad koguni teiseks inimeseks saanud, siis on käed ja jalad kangeks läinud, siis ei lähe enam ükski töö edasi, kõik läheb wiltu ja tagasi ja pealegi palju koguniste — kõrwale, siis kaub

üks ja teine asi ära, muist pannakse nahka, muist taskusse, muist firstu. Tuleb siis pahandus ja taplemine, siis on keel jälle tark ja karme, ennast õigeks mõistma ja süüd teiste peale lükkama. Mõneks ajaks võib niisugune kaval kelm ehk oma leiwawanemat petta; aga Jumal, kes ka salajad asjad äranäeb, ei anna ennast petta ega pilgata. Dmal ajal saab ometi koerus ja kelmus ka inimeste eest awalikuks.

Dige teener, kes mitte filmakirjaks, waid südame truusega oma perewanemat teenib, teeb nõnda, kui esimese ristikoguduse ajal üks waga ristiniimene tegi, kes ühe pagana mehega ühes põllu peal töös oli. „Peremees on äraläinud,“ ütles paagan, „jäägu nüüd töö seisma.“ „Sinu peremees on äraläinud,“ ütles ta waga seltsimees, „minu peremees on alati mu ligi, ta waa- tab taewast mu peale; seda peremeest tahan ma wäsimata truusega teenida.“ Nõnda tegi ta oma tööd edasi.

„Kui Kristuse sulased teenige oma wananemat,“ ütleb apostel, „mitte filmakirjaks, waid südamest, heameelega sündku teie töö.“

Ei sest ei ole siis weel küll, kui töö aga wäljaspoolt heaste ja sääduse järel saab tehtud, Issand nõuab meie käest, et see ka südamest, heameelega saaks tehtud. Mitte kui palgaline ärgu tehku teener oma tööd, mitte aga ka oma kasu nõudes ehk kiitust ja auu enesele püüdes, waid kui see, kes armastuses ja truuses oma

leiwawanemate poole hoiab, armastuses nende õnnistusest ja ristist, rõõmust ja kurvastusest osa võtab, armastuses iseennast ärasalgab, ja oma perewanemat heast südamest teenib.

Sumal tänatud, ka niisugusi teenrid on meie seas leida. Seda on vist mitmed teie seast tundud, ka mina olen seda omas majas tundud! Kes seda tundud on, tõstab oma käed taewa poole ja tänab Sumalat selle eest, sest niisugune teener on kallim kui kuld ja armas kui laps. Meie tõstame omad käed ülesse ja õnnistame neid ja palume Sumalat, et ta neile ise seda armupalka annab, mis meie ei jõua anda. Kui kallis asi see on, kui meile Sumal üht teenrit annab, kes nõnda armastuses ja truuses oma leiwawanemat teenib, kes mitte ikka iseäralikku käsku ei oota, vaid isi tähele paneb, mis tarvis on, isi seda usinusega teeb, kõige asjade eest muret peab, mis ta hooleks on antud, nõnda muret peab ja hoolt kannab, nagu oleks perewanemate wara tema oma warandus ja perewanemate kasu ta oma kasu.

— Niisugused teenrid ei ole enam teenrid, nad on maja sõbrad, kellega kõik võib läbivääkida, kõigest nõuu pidada, nad on majaliikmed, kes majaeluga kokkukaswanud hääl ja kurjil päiwil, nad on üks Sumala õnnistus, mis ta meile annab. Ja tõeste, ka nende peale peab Sumala õnnistus tulema.

Niikaua, kui nad majas on, saavad nemad

armsaks ja kalliks peetud, kui nad kord wanaks saamad, peab neile ka üks rahuase seal valmistatud saama, kui nad enne majast tahtwad lahkuda, siis käib Jumala õnnistus nendega, ehitab neile koda, annab, et nende käsi heasti käib, ja et neljandama käsu tõutus nende juures tõeks läheb.

Niisuguse teenri põli on üks hea ja õnnis põli. Ja kuidas saate teie niisugusiks teenriteks?

Apostel ütleb seda meile: Teie saate seks, kui teie heal meelel Jssandat teenite ja ei mitte inimesi.

Kõik meie töö saagu nõnda tehtud, et meie mitte inimesi, waid Jumalat teenime. Tahad sa Jumalat teenida, siis olgu sul, mis tema su käest nõuab, see on: südamlis armastus, truus, alandus ja sõnakuulmine. Aga kust ma seda saan? Iseenesest sa seda tõeste ei leia ega saa. See on küll õige. Aga Jumala käest wõid ja pead sa seda saama. Ta tahab sulle seda kõik anda, kui sa teda südamest palud, seda alati uueste palwes tema käest nõuad.

Ratsuge ennast läbi! Kas olete teda ka sellepärast appi hüüdnud ja palunud? Teie olete ehk mõnda asja tema käest palunud: terwist, head põlwe ehk muud sellesarnast asja. Aga kas olete ka kord teda palunud, et ta teile alandlikku, sõnakuulelikku ja ustawat meelt annaks oma perewanemate wastu? Kas olete teda appi hüüdnud, et ta teie seesst kangust, wastupanemist, kawalust, pettust, uhkust ja edemust kautaks?

Kui teie seda teeksite, tõeste, ta annab teile, mis teie tema käest palute. Ta üksi võib ja tahab seda anda igapähele, kes teda sellepärast südamest palub.

Meel üht teist asja õpime sest sõnast. Meie õpime, mis suur auu ka Jumalast teie põlwele on antud. Inimeste ees on teenre põli üks alam põli; aga Jumal ei pea ühest inimesest ega põlwest enam lugu, kui teisest. Ta nõuab aga truust. Ja kust ta seda leiab, seal armab ta seda põlwe kõigeülemaks ja auusamaks põlweks, sest selle põlwe sees teenid ja kõigeülemat Issandat, teda ennast. Su igapäevane teenistus, olgu, et sa tuba pühid ehk sööki valmistad, elajaid tallitad ehk heinu niidad, põldu künnad ehk rehete peksad — kui sa seda Jumala kartuses truuste ja hoolega teed, siis on see üks püha Jumala teenistus, sinu põlvel on siis Jumala ees suurem auu, kui kõigeülemal ametil maailmas, mis hooletuse ja kõlwatuma eluga ärateutakse.

Aga meel üht asja võite sest sõnast õppida, seda, kuidas teie ennast paha ja jumalakartmata perewanemate vastu peate üles näitama. Oled sa ühe majasse saanud, kuidas neid Jumal paraku ka küll leida on, kus perewanemad oma walitsust kurjaste pruugivad, oma teenrite eest mitte hoolt ei kanna, neile head õpetust ei anna, waid neile koguniste pahaks eesmärgiks on, neile üleliiga koormat peale panewad, neid alwaste

peavad — seal mõtle selle peale: Mina ei teeni mitte inimesi, vaid Jumalat, ta on mind risti alla pannud, ja kannatuse kooli säädnud, et ma siin pean õppima iseennast ärasalgama, ennast alandama, oma risti enese peale wõtma, et ma nõnda wiletsuse läbi taewariigile saaksin kaswatud.

Püha Peetrus kirjutab: Teie sulased, kuulge kõige kartusega oma isandate sõna, et mitte ükspäinis heade sõna, kes järele andwad, vaid ka tagedate sõna. Sest see on arm, kui keegi südame tunnistuse pärast Jumala ees kõik kurwastust heaks wõtab ja ülekohut kannatab. 1. Peetr. 2, 16—20.

Hiilgawaks eesmärgiks selle poolest on meil Kristus, meie Issand, kes sõnawõtlifuks jäi surmani, pealegi ristisurmani; eesmärgiks on meile esimesed ristirahwas, kes ka kõigekurjema pagana walitsuse alla ennast alandasid, eeskujuks ka mitmed tuhandad pärast seda, kes alanduses oma Issanda jälgis on käinud.

Kuule, mis mõne aja eest Poolamaal sündis.

Üks rikas mees sõitis talwel saanis Ostrorowa linna. Tema teener Jaakob sõitis ratsa tema eel; enne kui nemad linna said, pidid nemad suurest paksust metsast läbisõitma, ja õhtu oli juba käes. Teener andis isandale nõuu, ühes kõrtsis, mis metsa ees oli, ööseks jääda, sest et metsas palju huntisid olewat, kes kõwa talwe ajal väga kurjad olid. Issand oli aga

üks neist „tigatedest“ ja uhketest, kes üht head nõuu, kui ta teenrist tuleb, mitte vastu ei võta, ta kätartas ja ütles: „Sa ei viitsi küll enam sõita, aga mina ei hooli sest, mis tuleb, meie peame veel täna õhtu linna jõudma;“ ja nõnda nad sõitsid edasi. Veel ei ole nad kaugele jõudnud, siis kuuleb isand enese taga waljut hulumist. Ta waatab tagasi ja näeb hunta tropi kaupa saani järele jookswat, esimesed ju koguniste ligidal. „Jaakob, Jaakob“ kisendab ta, „hundid on meie kallal!“ Truu Jaakob ei lausu sõnagi, lasseb isandat ette sõita ja jääb tema ja huntide wahele, mõtab püstoli wälja ja annab ühe ja teise peale tuld. Dükk aeg hoiab ta neid seega eemale — püsirohi lõpeb aga otja. Kui nüüd hundid jälle saani ligi kargawad, ütleb ta: „Isand, ma pean oma waest hobust huntidele saagiks jätma ja katsuma, teie saani peale saada, muidu oleme mõlemad hukkas.“ „Tee kuidas sa arwad hea olewat,“ ütles isand, kelle süüdan surma hirm ka ju teenri nõuule wastuwõtlifuks oli teinud. Silmapilk oli Jaakob saani peal ja hoidis hobust waljastest saani taga; kui hundid ligi tulid ja juba waesest loomast kinni hakkasid, lastis tema lahti, ja silmapilk oli hobune kurja metsaliste hammaste wahel maas. Nõnda lootis tema omast waenlastest ette jõuda, aga pea oli üks jagu huntisid jälle nende järel ja mõned ahwardasid ju saani karata. Nüüd ütles Jaakob: „Muus isand, nüüd tahan ma

Jumala nimel teile weel wiimist abi anda. Seal paistwad ju linna tuled. Teie jõuate terwelt jenna, kui ma aga paar minutit metsalisi kinni pean. Kandke mu naese ja laste eest hoolt, Jumalaga! Mõteldge wahest ka oma waese Jaakobi peale!" Nende sõnadega tõmbas ta oma mõega tupest wälja ja hüppas saanist kesk huntide sekka. Need kohkufid esitaks, tulid siis korraga hulgal tema kallale ja said wiimaks, kui tema ihuramm koguniste äralõppes, tema üle wõimust. Isand oli seni õnnelikult linna saanud. Kohe wõttis tema enesele mehe ligi, kellega ta metsa tagasi ruttas, aga nad ei leidnud tema truust sulast muud kui mõned werised kondid. Ta kandis isalikult selle õnnetuma naese ja laste eest hoolt, ja sai sest ajast oma teenritele heaks, heldeks ja lahteks isandaks. Sagedaste tuletas ta filmaweega oma truui teenrit meele ja mõtles jüdame walu ja kibeda kahetsemisega ta haleda surma peale.

See teener mõistis, mis see sõna tähendab, mitte inimesi, waid Jumalat teenida ja Jumal on temale tema truust seal teises elus tõeste tuhat wõrt tasunud.

Seesama sõna, et meie Jumalat ja mitte inimesi peame teenima, õpetab meid ka, kui kaugele inimeste walitsus ja meelewald ulatab. Kus perewanem oma teenrit tahab sundida petma, wale tunnistust andma, warguse juures abiks olema ehk muu wiisil Jumala säädust rikkuma, kus ta ilma hädata keelab kirikus käi-

mist ehk käsib pühapäeval tööd teha — seal wastage julgeste: „Ei, niikaugale ei ulata teie walitsus mitte, ma olen esiteks Jumala sulane, teiseks aga teie teener, kui teie mind midagi käsitate teha, mis Jumal keelab, ehk keelate, mis Jumal käsib, siis ei wõi ma mitte teie sõna kuulda, waid pean Jumalat enam kartma kui teid.“

Wimne apostli sõna „ja teadke, mis head keegi iial saab teinud, et tema seda saab tasutud Issanda käest“ — see sõna tuletab meile meele, et Issand Jumal ise, nõnda kui meie ülem leiwaisa, ka meie ülem palgamaksja on.

Hooletu, ülekohtune teener langeb tema wiha alla ja saab juba oma palka sagedaste siin maa peal kätte. Hooletus ja laiskus teeb isiene-sele kahju. Kui teenri süü läbi majaisa waeseks jääb, ja tema rikkaks saab, siis on tema ülekohtune kasu, kui tulesäde tema kirstus. Üks rubla, ülekohtusel wiisil teenitud, sööb kümme teist rubla ära — ja pealegi rikub ta rahu südames ja õnne elus. — Ja mis ütleb Jumala sõna weel tulewast elust. Ta ütleb laisa ja ülekohtuse sulase kohta: „Püügage teda kõigesüüawama pimeduse sisse, kus on hulumine ja hammaste kiristamine.“ Aga niisama õnnistab ta waga ja truu sulast. Ta on kui laps oma perewanemate majas, armastus ja auu on tema truuse palk. Pealegi läheb see sõna tõeks: Truul on leiba, hooletumal nälga. Kus truus juurt ajab, seal kasvab üks õnnistuse

puu. Töötegemine ja mõistlik majapidamine teeb teenrit rikkaks. Oled ja ustawa meelega teise maja eest hoolt kannud, siis ehitab Jumal sulle omal ajal ka sinu maja.

Ja mis ütleb Jumal tulewast elust? „Sina hea ja ustaw sulane, sina oled üle pistu ustaw olnud, ma tahan sind üle palju sääda. Mine oma Issanda rõõmusse.“

Ras niisugused tõutused teid ei peaks ustawaiks ja truuiks tegema, eks nad teile kannatust ja rõõmustust ei peaks andma, kui teil ka wahest tõeste raske põli peaks olema? Eks teie ei peaks siis ütleva: Issanda pärast, kes ka sulase põlmes on olnud, tahan ma ka hea ja ustaw olla, et minu läbi see põlw ja seisus teatud ja rikutud ei saaks. Ma tahan Issandat igapäew paluda, et ta mulle wogat südant, lahket meelt, truuid käed ja usinat tööd annaks ja mind aitaks tema jälgis käia ja tema õnnistust pärida.

Jah, tõeste, Issand saab teie palwet kuulma ja teid aitama, et teie wõite teha ja korda saata, mis tema hea ja armuline tahtmine on.

VIII.

Noore rahwa kohus.

Täna pööran ma omad mõtted ja filmad teie peale, teie, meie noor rahvas. Teie peale vaatavad oodates ja lootes teie wanemate ja koguduse filmad, teie elust ja tegudest loodame selle seemne wilja näha saada, mis meie käed teie südametesse on külinud, loodame, et ka kõik kogudus sest õnnistusest omalt poolt osa saaks, mis Jumal tema läbi teile on jaganud.

Kuidas saavad nüüd teie sees ja teie läbi meie lootused tõeks saama? — Ma tuletan teile, armas noor rahvas, meele seda tundi, kus teie Jumala ees ja koguduse kuuldes Issandale oma usku ja armastust olete ülesnäitanud, temale sõnakuulmist ja truust lubanud; temale tõutanud, tema järele käia, tema häält kuulda ja tema walguses kõndida.

Ma küsin täna teie käest: Kuidas olete teie seda, oma lubamist pidanud? Kas olete jäänud tema osasaamise sisse? Kas olete kaswanud uskus, armastuses, olete teda tunnistanud oma eluga inimeste ees, nõnda kui teie teda ülestunnistajate oma suuga tema p. pale ees? Ehk kas olete temast ärataganenud, Jumalafartuse, alanduse, puhtuse tee pealt äraeksinud, enestele teist juhatajat walitsenud, kes

teid tühja lubamistega meelitades ja pettes oma walitsuse alla püüdnud saata, et ta teid auku saaks lükata, kust päästmist ei ole.

Tehke aru Jumala ja oma wanemate ees! Küsige tema käest, küsige oma wanemate käest, mis tunnistust nemad teile annawad. — Ja kui neid teie seas peaks olema, kui ehk palju neid oleks, kelle wastu niisugused tunnistused saaks antud, keda kuuldes teie omad filmad häbiga peate finni katma, kurwastuse ja waluga oma wastu rindu lööma — oh siis andku Jumal, et teie tõsise kahetsmise ja südameliku kurwastusega oma süüd ja hooletust tunneksite ja ütleksite: „Issand, ära mine kohtusse oma lapsega, ära lükka mind oma pale eest mitte ära, anna mulle andeks, kannata minuga ja aita mind armust, ma tahan ennast sinu Waimu wäes parandada, ümber pöörda ja edespidi sind paremine teenida!“ Issand andku oma ära kadunud lapsele niisugust südamelikku pöörmist ja neid, kes tema sisse jäänud, kinnitagu ja hoidku ta oma armus ja osasaamises, hoidku ja aitku teid kõik walwada ja wõidelda nende waenlaste wastu, kes teid temast tahtwad lahutada. Et teie hoolega filmad lahti hoiaksite ja walwaksite, seda manitseb teid apostel Peetrus selle sõna sees, mis ma teile täna õpetuseks tahan ette panna. 1. Peetr. 5, 5. 8. 9.

„Selsamal kombel, teie noored, olge wanemate wastu alandlikud, aga kõik olge

teine teise vastu alandlikud, ja ehitage ennast seejärgi alandliku meelega; sest Jumal paneb suureliste vastu, aga alandlikkudele annab tema armu. — Olge kasiwad, walmage, sest teie waenlane, kurat, käib ümber kui mõitraja lõukoer ja otsib, keda tema wõiks äraeelda; Sellele vastu seiske kindlaste uskus ja teadke, et needsamad kannatamised täieste saawad teie wendade seltsi kätte, kes maailmas on.

Ma olen teile enne meele tuletanud keda Issandat, kes teid omaks lapsiks on teinud ja kellele teie ennast omaks olete lubanud. Siin nimetab teile p. apostel üht teist walitsejat, kes teid oma meelewilla alla tahab saada. Ta tuleb küll ka sõbra näul ja meelitamise sõnadega, aga p. apostel ütles teile, kes ta päris on. Ta on teie waenlane. Otskui lõukoer lambaid murrab ja tapab, nõnda tahab tema teid ihu ja hinge poolest hukatusse sisse saata. Teil ei ole siis mitte üksnes liha ja weregaga wõitlemist, waid selle kawala ja wägewa hinge waenlasega. Kiusatused, mis maailmas teie peale käiwad, on need pimeduse sõjariistad, misga tema teie vastu sõdib, teie omad pahad himud on need koided, misga tema teid tahab siduda ja oma walitsuse all pidada. Kaks kōit nimetab apostel iseäranis, misga tema, see waenlane, teid tahab püüda. Esimene on uhkus, teine on liha himud. Et teie neist kōitest wõiksite lahti saada, manitseb teid apostel, kiusaja vastu seista ja

Isanda läbi ennast anda ehitada, nende kahe annetega, mis noorerahwa ülem auu ja ilu on, need on alandus ja kasiinus.

Esimene kõis, misga kurat teid enese poole tahab tõmbada, on uhkus. Küll mitmeid teie seas saab selle kõiega järel weetud! Küsige oma wanemate käest, mis asja üle kaebavad nemad kõige rohkem teie peale? Et noor rahwas uhkeks on läinud, et nad sõna ei taha kuulda, walitsust et taha sallida, et kanguks mitmete südames walitseb, et seal alandust ega tasandust ega järeleandmist ei ole leida.

Oled sa, noor mees, paremine õpetud, waimu poolest haritud, kui wana rahwas, — täna Jumalat selle eest ja ära unusta iial ära, selle waewa, selle kulu ja murega fina nõnda kaswatud oled. Su isa ja ema on oma palehigi sees tööd teinud, ennast wäsitanud ja wawanud, et nad sind paremini wõiksid õpetada ja koolitada. Eks sa siis kahewõrra armastuse, auustamise, sõnakuulmise ja truusega ei peaks neile tasuma, mis nemad sulle head on teinud? Mis sinu kohus wanemate wastu on, seda oled sa ju maast madalast neljandamast kaskust õppinud. Et pea siis seda kasku, püüa teda seda suurema hoolega täita, mida enam truust ja armastust su wanemad sinu wastu on ülesnäidanud.

Auusta neid, waata, nad seisawad Jumala asemel. Jumal on neile omast auust, omast

digusest ja meelewallasst ofa annud. Seepärast auusta neid Jumala pärast. Ära vihasta neid ei teu ega sõna ega kõlbamata kombetega. Teeni neid, ole neile abiks nende töö ja tallituse juures, nende haiguses ja nõtruses. Teeni neid iseäranis, kui nad wanaks ja halliks on läinud. Ärita neid oma rikkuse ehk waeusfega, rõõmusta neid oma lahke meele ja lapseliku armastusega, Ännita neid oma eestpalwega! — Kuule nende sõna! Ka siis, kui sa juba täiealine oled, kui sul enesel ehk juba maja ja walitsus käes on, ka siis kuule nende sõna, ära põlga nende nõuu, ära wõta midagi ette nende tahtmise ja soowimise wastu. Anna ennast nende juhutamise alla, nii kaua kui nad elawad. Ka kui nad ju mulla all on, siis auusta nende mälestust!

Niisamuti näita ennast üles kõikide wastu, kes oma ameti poolest sulle wanemaks ja ülemaks sääatud on, ehk kes wanaduse auukroni kandwad. Siis täidad sina apostli sõna ja ehitad ennast noore rahwa kõigeülema iluga.

Jah, tõeste, alandus on teie kõigesuurem ja ülem ilu — alandus mitte üksnes wane-
mate, waid kõikide wastu, nõnda kui apostel ütleb: „olge teine teise wastu alandlikud.“ Kus alandus südames, kus ta sõnadest ja tegudest, wiisidest ja kombedest, palgest ja silma-dest wäljapaistab, seal olete teie Jumala ja inimeste ees armsad, seal rõõmustab igauks, kes teie peale waatab.

Uga seda auu ja ehet, mis alandus teile annab, ei salli kuri kiusaja mitte, ta tahab seda ärapiühkida ja kautada, ta segab — kui teie ei walwa — teie meeled ära, et ta oma kõie teie kaela wõiks wõtata ja teid oma järele wedada. Uhkus on see kõis, misga ta teid enese poole kujuk. Riiete uhkus, rikuse uhkus, tarkuse uhkus — nende kolme kõiega on ta juba mõnda noort inimest wõrgutanud ja albiks ja meeletumaks teinud.

Et riiete uhkus mitte üleliiga maad ei wõta, selle eest hoiab meie noort rahwast küll mitmelt poolt meie rahwa wana wiis ja mood, sellest keegi koguni ei taha äralahkuda. Uga kus see wana mood, mis rahwas auustab ja kalliks peab, kus kartus, oma moodu ja wiisi läbi teiste ees naeruks saada, see ainus hoidja ja walwaja on, mis riiete uhkust ärakeelab, seal ta ei maksa palju ja ei kosta kaua. Ra wammuse alt ja kõrtsiku seest paistab seal uhkus ja edemus wälja.

Seal on üks ehitamine ja silitamine, üks pöörlemine ja keerlemine, seal on kraed ja perlid kaelas, lintid ja lilled peas — et igaüks aga seda peenikest titekest tähele paneks ja ütleks: „Ennäe, mis priske ilus neitsike seal tuleb!“ Ohk, waata, seal tuleb noor rikas pois, ihu kiigub, pea kõigub, müts wiltu peas, sigar suus, üks jälle iga samm ei tunnista ta südame mõttid: „Ennäe, mis priske, uhke rikas pois ma olen!“

Ja mis riiekest ja kombetest wälja paistab, see paistab ka wälja sõnast ja kõnedest. — Kui noor mees mõnest koolist on läbikäinud, kui ta seitungiteest mõnda asja wõõrast maast ja rahwast on lugenud, ühe ja teise õpetuse raamatusse on waatanud, — kui pea segab siis tarkuse uhkus tema meelt ära, et ta arwab, et ta nüüd kõik maailmatarkust enese sisse on neelanud. Kõigist asjust, mis maa peal ja taewas, usu ja elu, firiku ja poliitika asjust ta räägib, otse kui peaks igauks esite tema käest nõuu küsima, enne kui midagi säätud saab. Tarkus ja tundmine on tõeste üks üpris wäga kallis asi ja meie rahwast selle poolest edasi saata, olgu kõikide südameelik soowimine ja tõsine tahtmine. Seks saawad järjest ikka rohkemalt koolijid alustud ja ka kõik ülemad koolid igauhele lahti tehtud ja hoitud, seks kasvab aast aastalt ikka enam meie raamatute wara ja kogu. Et pruukige siis, armas noor rahwas, pruukige hoolega, mis teile pakutakse, püüdke igapidi tundmises ja tarkuses edasi saada, aga hoidke ennast selle kiisatuse eest, kelle sisse see pea langeb, kellel Jumala kartus tarkuse põhjaks ei jää, ja kes tundmise kasvamise juures enesele alandlikku meelt ei hoia. See on üks kiisatus, mis kõiges maailmas iseäranis nende peale tuleb, kelle tundmine alles poolelik ja puuduline on. — Üks täieste õpetud mees, kes oma tundmise asjad sügawamalt on läbiuurinud ja laiemalt läbikätsunud,

ja niisamuti igauks, kes tõlise meelega püüab igapidi edasi saada, see tunneb iga sammu peal, kui palju temal veel igas asjas tundmistes puudub. Ja see teeb teda alandlikuks, teeb, et tema igast ühest inimesest, kell' ühe ehk teise asja poolest tundmine on, püüab juure õppida, see teeb, et tema kedagi ei põlga, kes aga omas põlwes, olgu tema ülem ehk alam, koolitud ehk koolitamata, täielik mees on. — Kes aga siit ja sealt paljalt mõned tarkuse raasukesed on ülesnoppinud, selle ja teise asja tundmisest aga nagu koort paljalt pealt äratõstnud ja nüüd uhkuse tuulest paisunud, ennast ju wiimse tarkuse astme peal armab olevat, see saab õigusega igast mõistlikust inimesest naerdud ja põlatud. Niisuguse uhkuse eest, kelle peeglis väike enese ees suur näitab olevat, laps mehe, rumal targa ja õppija õpetaja olevat, selle eest hoidku teid Jumal. Uhkus ja rumalus on kaksikud, õige tarkus hoiab alanduse sees. Alandlik meel on see hea maa, kelle sees kõik õpetuse ja tundmise wili heaste wõib juurduda, kaswada ja wilja landa — uhkus on kui kihwtine auur, mis kõik teie auu ja ilu ärasööb ja teid inimeste ja Jumala ees alwaks ja näutumaks teeb, „sest Jumal paneb suureliste wastu, aga alandlikele annab tema armu.“

Uhkus on esimene kõis, misga kuri waenlane teid püüab, teine on roojus ja kii-
malus.

„Olge kasiwad,“ ütleb apostel, „sest teie waenlane, kurat, käib ümber, kui mõiraja lõufoer, ja otsib, keda ta mõiks äraneelda. Selle wastu seiske kindlaste usus.“

Hoidke omad ihud puhtaste ja kasiwaste. Mõtelge, kui wäga Jumal teid seega on auustanud, et ta teid oma näu järele on loonud, et Jeesus Kristus teie liha ja werd enesele on mõtnud, et p. Waim teie sees tahab elada, et teie ükskord äraseletud ihuga Issandat palgest palgeste peate nägema. Seepärast hoidke omad ihud kasiwuse sees. Sa kardad oma puhast riidet ärämäärida, ja ei taha puhast hallikat ärasegada, oh hoia ennast seda enam oma ihu ja hinge roojaseks tegemast!

Roojuse sisse tahab kuri waenlane teid saata. Seks on tema teie sisse üht paha ussi pannud, see on, teie kuri himu. Ta on libe ja hiilgaw, aga täis hirmsat surmarohtu. Kui ta oma kihwtise hambaga teid hammustab, siis ajab ta oma tulist kihwti teie sisse ja rikub teid wiimse weretilgani ära.

Ja et ta seda ussi teie sees suureks mõiks kasiwatada, seks pakub ta temale mitmesugust paha toitu. Silmast ja kõrwast läbi ajab ta seda teie sisse. Ta paneb paha kiimaluse tuld teie sees põlema, ja teie waesed, teie lennate kui sääsed senna ümber, seni kui ennast ärakõrwetate ja tulesse langete.

Oh, tõeste, igauks, kes teid armastab, peab

kaebama, nutma, kui ta näeb, et nii mitmed teie seast seda raudriiet, mis Jumal teile selga pannud, seda kilpi, mis ta teile kätte annud, — seda püha kartust ja häbenemist, mis ta iga inimese sisse on loonud — enesest äraheidavad ja ennast ise waenlase kätte annavad. — Kurvastus tuleb peale, kui kuuleme, kuidas mitmel pool noored mehed kui rööwli wägi ümberhulguwad, majadesse tükivad ja seal mõrtsuka wiisil seda kõigekallimat majawara, maja lapsed ropu tööga hinge poolest tapwad. Eks seal ei ole tõeste põrgutuli südames ja liikmetes põlemas, tuli, mis seda ärasööb, kelle peale ta langeb.

Ja eks nutt ei pea mitte peale tulema, kui peame kuulma, et ta tüdrukud nõnda kõik p. kartust ja häbenemist enesest äraheidavad, et nad oma ülemat ja kõigekallimat wara, oma auu ja oma puhtust, niisuguste koerte jalgade alla wiskawad ja neid porisse sõtkuda lasewad, — kui nad salliwad, et niisugused rööwliid ja hinge ja auu tapjad nende ligi tulewad, ja mis weel hirmsam, isegi nende juure tükivad ja ennast nende tapja käe alla annavad. Tõeste, seal ei tunne keegi röömu seda kuuldes, kui saadan isi. Nõnda kui Jumal waga abielu juures kolmas nende jääduse sees, nõnda on kurat niisuguste hoorapaaride peremees, tema kihutab neid, tema irwitab pealt waadates, ta walmistab neile seda kohta, ja neid selle kohale, kus

naeru järel hulumine ja nalja järel hammaste firistamine neile kätte tuleb.

Ja et ta teid niikaugele wõiks saata, on tal palju abimehi. Kiimaluse kihwt on see rohi, mis ta teile püüab sisse ajada, iseäranis ka ühe teise kihwtiga, mis wiinaklaasist ja õllepudelist rüübatakse. Kuhu wiin sisse läheb, seal on puhutus ja kassinus wälja, seal kaub mõistus ära. Mõistlik jääb rumalaks, tark jääb jõledaks, inimene mõistmata loomaks. Kus liiga söömist ja joomist, kus prassimist ja lakkumist on, seal on kuradi peud, seal on tema peremees ja patt ja kurjad himud peu tallitajad. Seal käib ta kui mõiraja lõukoer ümber ja otsib, keda tema wõiks ära neelda. Seal kihutab ta oma peret, õpetab ta neid häbemata sõnu ja roppa laulusid, ajab neid kiimaluses teine teise kallale ehk tülis karmupidi kofku. Ja on ta oma peret heaste söötanud ja jootnud, ja neid pimeduse sõjariistadega ehitanud, siis ajab ta neid kuhu ta tahab, olgu hooratööle ja abielurikkumisele, olgu riidlemisele ja peksmisele, olgu wargusele ehk muu kurja tööle.

Seepärast hoia ennast, mu poeg, mu tütar, niisuguste kuradi pidude ja seltside eest! Kes paha haifu kardab ja ennast eemale hoiab, see mäda auku ei lange. Põgenege kiusatuste ja kiusajate eest. Parem põgeneda kui langeda. Kurjad wiisid ja kombed hakkawad nagu paha haigus kergeste külge. Üks tulesäde wõib suurt

tuld sünnitada ja üks fihwti tilk, kui ta wiina karikasje langeb, teeb kõik wiina fihwtiseks. Nõnda võib ka üks paha sõna, kui ta kõrwast läbi südamesse langeb, üks paha märk, kui filmad teda hingele kui roojast pilti ettepanewad, feestpidist elu ärarikkuda ja ihu ja hinge kurja himu fihwtiga täita. — On õunal üks südames ehk on ta peenike foor kord haigeks saanud, mädaneb ta pea ära. Hoidke siis ka teie oma südant roojuse ja oma auu rikkumise eest, et teie häbi ja patu sisse ei lange.

Olge siis kasinad! **Südsad, kes puhtad südames, seist nemad peawad Jumalat nägema.** Puhas süda on selge peegel. Senna paistab taewa päike, Jumala walgus sisse. Seal paistab wälja puhtus, alandus, tõde, truus ja kindel meel. Seal tunnistab film ja suu, sõnad ja teud: „Waata, see on üks armas, waga, puhas Jumala laps.“ Temal on üks ehte, kallim kui kuld ja hõbe, lilled ja perlid. Jumala õnnistus on temale osaks. Meljandama käsu õnnistus tuleb alandlikkudele, puhta südame tõutus tuleb kasinate päranduseks. Waatke, siis on kõigil teist rõõm, teie wanematel, teie kogudusel, teie õpetajal. Siis arwawad kõik, kes ennast uhkuse tempude ega edewuse kunstide läbi ei anna petta, teid sadakord enamaks, kallimaks ja auusamaks, kui see tühi auu on, mis teie uhkuses enesele nõuate. Kõik, ka teie oma seltsilised ja ealised, armastawad teid ühe puhta, püha

armastusega, mis tuhatford kallim on, kui see liha armastus, misga edemus ja liha himud teid kokku ajavad. — Mlandliffkudest ja kasinaist noortest inimestest kaswawad truuid abikaasad, tublid perewanemad, auusad ametnikud, wagad koguduse liikmed.

Kust tuleb teile aga alandus ja kasinus? Ta on üks waimu wili, mis teie iseenesest ei saa, Jumal ise külib seda head seemet teie sisse. Ta on seda teinud oma sõna ja saakramendiga, oma armuannete ja hoolekandmise, oma õpetuse ja kaswatamisega, mis teile tema koguduse sees on antud. Pidage siis Jumala annet kalliks, pidage tema sõna meeles, lugege, kuulge, wõtke südamesse seda sõna.

Kaswage waimulikis tundmises, aga kandke ka ülepea oma waimuharimise eest hoolt. Lugege häid kasulikkusi raamatuid, mis meelt äratavad, teie waimu waatepiirid laiemale weni-
tawad ja igapidi täiemat tundmist andwad. Nõudke igapidi oma waimuvara kaswatada. Dige tundmine teeb ka elu puhtamaks sees- ja wäljast-
poolt, aitab, et Jumala walgus sügawamale teie südamesse wõib paista ja teie elus wägewamalt oma wõimust awaldada, nõnda et teie kaswate armus Jumala ja inimeste ees.

Noh, mu armas noor rahwas, meie soowime teile tõeste kõik head, mis taewas ja maa peal on. Teie olete meile armsad. Misjuguised wane-
mad, olgu ihulikud, olgu waimulikud, ei peaks

oma lapsi armastama! Andke ennast siis paluda, manitseda! Pidage kinni, mis teil on, mis teile Jumalast, wanematest ja kogudusest on antud, pidage meeles, mis teie Jumalale, wanematele ja kogudusele p. altari ees olete lubanud. Püüdke truuses, walwades ja paludes, tööd tehes ja wõideldes oma tõutusi täita! Seiske kindlasti kiusaja vastu, jääge kindlaste Jumala sisse. Kui teie tema sisse jääte, siis saate teie tema käest armu, ja kui teie temaga wõitlete, siis peate teie tema läbi wõimust saama. Amen.

1.61

VR Expt. nr. 24
nr. 463382

